
ژ وەشانین ئیکەتیا نڤیسەرین کورد - تایی

دھۆکی

هزمار (63)

تەئەنکەرا کورد

هونەر مەندا بەرزە

ن: مەسعود رەحیمی و: مەسعود خالد گولی

دھۆک - ۲۰۰۶

- تەفئەنگەرا كورد، ھونەر مەندە بەرزە
- نقيسين: مەسعود رەحيمي
- ۆەرگيۆران ژ فارسي ب دەستكاريفه: مەسعود خالد گولي
- ديزاين: م. خ. گولي
- بەرگ: ئەحمەد پيري
- ۆەشانين ئيکەتيا نقيسەرین كورد/ تايي دەۆكي
- ۆەشاننا ھژمار: (63)
- ژمارا سپاردني: (280) ل سالا ۲۰۰۶
- چاپخانا ھاوار - دەۆك

دىيارى بۇ:

★ ھەمى تەڭشەكچە كورد يېن كۆب سەدان سالانە پارچە يەك ژ كەلتۈرى مە پاراستى و دىرۆكەك بۇ فى ھونەرى كېم وېنە تۇمار كرى.

★ ھەمى تەڭشەكچە كورد يېن ھەتا نھۆ ژى بەردەوامىيېدەرېن فى ئەركى پىرۆزن، ب تايبەت ھەقالى منى تەڭشەكچە (شەمسەدىن ئەمىنى) و بنەمالا وى ژ كچ و كورپان، كۆ ژ ھۆزا (شكاك)انە و ژ مېژوهرە ئاكنجىيېن باژىرى (نەقەدە)نە ل ئىرانى.

★ كەلەپوورپارىزى كوردى خودانى (بازارېن كەلەپوور) ل دھۆكى ھىژا (حەسەن محەمەد حەسەن) و كورپىن وى، كۆب رىيا كارى خوە شىايىنە پارچە يەكچى ژ كەلەپوورى مە ژ وندابوونى بپارىزن و ھەولداينە فى كەلەپوورى بۇ خوەمى و بىيانىان بەدەنە ناساندن.

وهرگىر

پیشہ کیا وہرگیپری

ناصر پازوكى؛ جيگري بەرپرسی (دەزگەھى ميراتى كۆلتۆرىي
 ۋەلاتى) ل ئىرانى دىيىرت: پيشينيا شارستانىەتا ئاھا پان و بەرىنا
 ئىرانى ڧەدگەرت بۇ چەند ھزار سالان بەرى نھۆ، كو د ڧى ۋەلاتى دا
 گەلەك ھۆز و ئىل و نەتەۋەيان دەست داينە دەستىن ھەڧ و سەرەرايى
 جىاۋازىين سەرڧەيى، ھەمى تاممكەرىن ئىك بووینە و ل پەى
 ئارمانجەكا دەستنىشانكرى چووینە.

ئىكبوون و د ھەڧگەھشتنا نەتەۋىن ۋەكى: (كورد - لۆر - بەلوچ -
 ترك - عەرەب و عەجەم) ان ژ لايى ھزر و بىر و عەقل و ھۆش و
 ھونەر و گيولى ڧە، بووینە ئەگەرى پەيدا بوونا ڧى شارستانىەتا كەڧنارا
 ئىرانى. شارستانىەتا كو دۆست و دوژمنان بڧىت نەڧىت، و سەرەرايى
 ھەمى كەرب و كىنان، پەسنا وى دكەن. ب درىژيا دىرۆكى، مللەتىن
 ھىرشبەرىن ھۆڧ، كو ژ بلى شەرپ و خوین رشتى چو دى نەدناسىن،
 ئەو شارستانىەت ئىخستە بەر پىلین ھۆڧاتيا خوە، لى ئەو شارستانىەتا
 خوەدى شەنگستى پىلايى، پتر خوە لسەر پىن خوە گرت.

ئىك ژ نەتەۋىن رەسەنىن ڧى ئاھى كوردن، كو ب درىژيا
 مىژوويى ژبلى پاراستنا خاكا ئىرانى، خزمەتىن ھەژى و پربھايىن
 كۆلتۆرى و ھونەرى پىشكىشى ڧى ۋەلاتى كرىنە؛ لەوا ژ بلى (پازوكى)،
 ھەرۋەسا بەرپرسی دەزگەھى نافرى ژى د چاڧىپكەڧتنەكا تىلەڧزىۋنى
 دا گۆتبوو: "ژ بەر خزمەتا كوردان بۇ پىش ئىخستنا ڧى شارستانىەتى
 و ژ بەركو پارچا ھەرە سەرەكى يا ڧى شارستانىەتى ژ كۆلتۆر و

ھونەرى كوردان بخوھىيە، لەو مە برپار دا بو جارا ئىكى و دووى
 كوئفرانسى خوھ يى كولتورى ل كوردستانا ئىرانى بگىپرین و چىدبت
 كوئفرانسى خوھ يى داھاتى ژى ھەر ل فېرە بگىپرین".

خراب نىنە ژ بلى ئاخفتننېن فان ھەردو بەرېزان، بەرپەرېن
 دىرۆكى فەدەين و ببىننن كا چەوا پەسننن مەحفویرېن مە ھاتىە
 كرن؛ چونكى سەرفرازيا وان پەسندانان ھەر بو گەلى مە دزفرت، ژ
 بەر كو ھەرودكى پېشتر ھاتە گوئن؛ ئىرانى بخوھ دان ب وى چەندى
 دكەن كو شارستانىەت و كولتورى ئىرانى، دەيندارى كوردانە.

* گەزنەفون دبىژت: ل سەر دەمى ئەخمىنى يان، باژېرى
 كەفئارى (ساردیس) كو ھىنگى د دەستېن ئىرانىان دا بوو، شانازى ب
 مەحفویرېن خوھ دبرن.

* دەمى (ھەرەكۆل) ئى ئىمپراتورى بىزانسان ل سالا (۶۲۸) ئى
 زايىنى قەسرا (خسرو پەرویز) ئى شاھى ساسانىان تالان كرى، بەرك و
 مەحفویرېن گرانبھا بو خوھ ژى ئىنانە دەر؛ چونكى وى نرخى وان
 دزانى، لەو ژ ھەمى تستان بەس ئەو بو خوھ برن.

* ديسان ل سالا (۲۱) ئى كۆچى ژى، دەمى لەشكەرى عەرەبان
 (تیسفون) پایتەختى ساسانىان ئىخستىە بن دەستى خوھ، ھندەك
 مەحفویر وەك دەستكەفتىن شەرى (غنىمە) ژ قەسرا (خسرو
 پەرویز) دگەل خوھ برن و ل سەر سەرلەشكەران دابەش كرن.

* * *

★ (ر. دەبلیو. فییری) د پەرتووگا خوە (ھنرھای ئیران) دا دبیژت: ل سەدسالای سیی کۆچی مازەندەران سەرھەکیترین سەنتەری تەفئەرییا ئیرانی دەھاتە ھژمارتن و ل سەدسالای چاری باژیری (بوخارا) ھەفرکی دگەل باژیری مازەندەرائی کر و پاشی دەفەرین خۆزستان و فارس ئەف سەرکیشیە ئیخستە دەستی خوە. و د بەردەوامیا ئاھفتنا خوە دا پستی چەند بەرپەرەگان باسی مەحفویرین کاشان و تکاب و سنە دکەت و دبیژت کو وان ژی ب نۆریا خوە، ناسناقی ریکورددارین موحفویرا ئیرانی بو چەندی سەدەیان ل سەر نافی خوە تاپۆ کر.

ھەرۆکی مە گۆتی؛ کوردستانا ئیرانی ژ لای مەحفویر چیکرنی فە نافۆدەنگەکی زیدە یی ھەی و ژ لای کەفناریی فە ژ میژە ئەف کارە کرینە، لی ژ لای ئەکادیمی فە مرۆف دفتیت پشتا خوە ب بەلگەیین بەردەست(ل فییرە مەحفویر) گەرم بکەت و ژ فی لای فە میژوو یا کەفتنرین مەحفویرین بەردەست یین کوردی فەدگەرپت بو دەسپیکا چەرخێ دوازدی کۆچی. نەخشین فان مەحفویرین کوردی زیدە وەکی یین خوراسانی نە، لی جیاوازی مەحفویرین کوردی دگەل مەحفویرین خوراسانی ئەوە، کو مەحفویرین کوردی پەر رەنگترن و رەنگین وان گەرمتن. ژ فی شیوازی مەحفویرین باژیری (سنە) ژ مەحفویرین ھەمی جھین دی یین ئیرانی د ناقدارترن. و فان مەحفویران ھەر ژ دەسپیکا چەرخێ یازدی و تا نھو ریکوردا باشتین مەحفویرا ئیرانی یا

بۆ خوە پاراستی. و نافودەنگیا فان مەحفویرا ژ سنوړین ئیرانی
دەرکەتینه و ل ئەوروپایی ژی بەرنیاس بووینە.

(ه. پ. سیمور) ل سالا (۱۸۵۴ز) دەربارەى مەحفویرین ئیرانی
دبیژت: (....جوانترین و باشترین مەحفویر ل سنە دەینە چیكرن و
یپن فەراھانی ژى(ژیریا ھەمەدانى) دباشن.

ھەرھەسا (بارون فون تیلمان) ل سالا (۱۸۷۲ز) ژ تەبریزی دەھات و
د ریکا (ساوجبلاغ = مەھاباد) ى پرا دچوو مويسلى، ئەو دبیژت: ژ تشتین
غەریب کو من دیتین پارزینک و مەحفویرین زفر و تیر پویرت، لی
سەرنجراکیش و زیدە جوان یپن مويسلى بوون، و ژ فان مەحفویران
جوانتر ئەو (جل)ین ھەسپان بوون یپن من ل ساوجبلاغی دیتین، کو
ئەو ژى مینا مەحفویران ھاتبوونە چیكرن و رەنگ و نەخشین وان
تایبەت بوون ب کوردان بخوئە. و بەردەوامی ب ئاخفتنا خوە دەت
و دبیژت: ئەفە ھەر ئەو جوړن یپن نھۆ ژ ھەمی جوړان پرا بکرتەر و
تیربھاتر.

یا ماى بیژین؛ کۆچەرین کورد پتر ژ ھەر کەسەکی دیتەر خوە ل
دەستچیكریپن خوە یپن ھونەری کرینە خودان و ئەو بووینە ئەف
ھونەرە ئافراندی و ھەر ئەو بخوئە ژى بووینە کو ئەف کەلتۆرە
پاراستی. د فى پەرتووکی دا، نقیسەری - وەك فەكۆلەرەکی شیوہکار -
ھەول دایە لدویف کارتیکرنا سروشتی لسەر تەقنەکرى و ناسناما
تەقنن کوردی بچت و بەیپن مینەفی یپن وان تەقنا دانته بەرچاڤ.

ھەر ديسان نقيسەر ب زمانه كى شاعرانه و پرى ھەست و سۆز كەتیه
بەر بابەتین (دەروونناسى یا تەقنكەرى، ھەقبەر كونا میژوووی،
سروشتی كوردستانی، كەلتۆرى كوردەواری، وره و بزفینا كەسى كورد و
دگەل دا وینه و شروڤه كرنهكا كورتا دهه تەقنن رەسەنن كوردی
و....) و ب ھویربینی ل فان بابەتان فەكۆلیه.

ب: وەرگێر

پېشەكيا نقيسەرى

تەقنەكى رەسەن و كەقنار، ئەنجامى ھەولا پرتەكا بچويكە ژ ژيى ئيك يان چەند تەقنكەران.. بىرھاتنەكە ژ رەنجا جىلى چۆيى بۆ بەرەبابىن پاشەرۆژى.

ھەر تەقنەكى كو ئىرۆ د دەستىن مە دا، دوھى بوو كو ب ھەمبىزا فەكرى پىشوازييا ۋەستىانا مرۆفان و گوھدارىيا دلدەرپىزكرنا وان دكر.. راجاندىا ھىقىيىن وان و بىژەرا داستانا ھزاران سالىيىن وان بوو. ئەف تەقنە، ئالاقەكى ژيانىيە.. ھەشار و ھەفالى پىكۆلپىن بى ۋەستىانىن مرۆفى و رايىخا ژدلحەوينا زارۆكى يە.

ھەر ژ زانا بەرخا و چاقدىريا ميھا بگرە تا برين و شويستنا ھرى و ريسان و راجاندى.. ژ راكرن و دانانا بگرە تا باركرن و كۆچەراتا.. ژ رەنج و ۋەستىانى بگرە تا ئيش و ئازارا.. ب ناف ملين ژنكىن جوان فە پارزىنكن و سەرىن زارۆكان دگەل سەرىن بەرخا بى خوە د ھەردو ئالىين پارزىنكى دا ئىناينە دەر.. رەشكويىن و مەنجەل بى لسەر ملين سنيلان.. گەنج بى ب دويف جەلەبىن پەزى فە.. خالەتا ب نافسالفەچۆيى تەقنەنگا دملى خوە داناي و ب گوپالەكى يا خوە دخوشىنت.. زەلامين دنياىتى سەركيشيا كاروانى دكەن و چاقدىريا چيل و دەوارا دكەن دا بارى خوە ب سلامەتى بگەھىنن بنەجھى.. ئەفە ھەمى دەست ددەنە ناف دەستىن ھەف و د چەپ و چوپرپىن مىشكى تەقنكەرا كورد را دبۆرن و د بىردانكا وى دا دبەنە وپنەپەك كو بىژەرى ھەمى سەرھاتى و چاقدىتى بىن وپنە و ئەف

وینەیه ب تەلپن زپین و دەستین شارەزاییپن وئ دناڤ چارچوڤی
راچاندیی وئ دا دەیتە نەخشاندن.

واتە تەفن، کەرەستەکە کو مروڤ دشیب وئ ب ئالافی شەرەنیخا
مروڤی دگەل سروشتی بنیاست. ئانکو چەکی ژیانییە. لی ما
پیدفی دکر نەخش و رەنگ لسهر فی ئالافی بان؟ یان ژ بەرچی پیدفی
بوو د بگرە و فەکیشا ھەبوون و نەبوونی دا، نھینیا جوانیی بەیتە
گونجاندن؟

"ویل دیورانن" د پرتووکا خوہ (میژووا شارستانیەتی) دا دیبژت:
"گوماننا زیدەتر لسهر ھندی یە کو سەرەتا جلك بو جوانیی ھاتبە
چیکرن نە بو ھیچ ئارمانجەکا دیت، ئانکو مادەم ناڤی جوانیی دەیت
پیدفی یە ناڤی بەرھنگاریی ژی بەیت، چونکی لەھەمبەر وئ (کریتی)
ھەیه کا چاوا ل ھەمبەر (بزیقین) ئ (راوہستیان)، ل ھەمبەر
(ھەبوون) ئ (نەبوون)، ل ھەمبەر (مان) ئ (نەمان) و ل ھەمبەر
(بشکفتن) ئ (چرمسین) ھەیه، و ھەر د ئەزەل دا بەرھنگاری د
نیقبەرا ھەمی جوتین ھەڤدژان دا ھەبوویە و جۆرەکی نھینیا جوانیی
د ناڤ ھەمی تایین خیری دا (ب تاییبەتی ئەڤین مە نھۆ نامازە پیکری)
فەشارتی یە".

ژ ژيانا ھویرکەکی (ذرة) بگرە و تا دگەھتە ژيانا جفاکی یا
مروڤی، بخوہ گروڤی بزفینی یە بو مانئ، گروڤی ھەولدانئ یە بو
نەرزین و گەنی نەبوونی و گروڤی بشکفتنی یە ل ھەر پایە و

پلەيەكی و ل ھەر دەور و زەمانەکی. كورت و كرمانجی مرؤف دشیئت بیژت: لیگەریان ل مانی و بزفین بو نەمریی؛ جوانی یە، و ژنا كورد فیایە ب تەفنین خوە یین جوان و رەنگین، نەمریی بدەتە كەلتوری مللەتی خوە یی رەسەن، و ب فی ئەرکی خوە یی پرۆژ مانا خوە وەك مللەتەکی دیرین سەلماندی یە.

دەمی ئەم باسی لیگەریانی دكەین بو مانی، دفیئت ئەم بزانی، كو ئەف لیگەریانە ب چەنداتی ھویركا و كۆمەلین سروشتی و جفاکی فە گریدایە، بو نمونە د گولا (یاس)ی دا ب رەنگەکی یە و لجەم (بەرخ)ی ب رەنگەکی دیبە و ژ تشتەکی بو یی دی جیاوازە.

نەینیا چەوانیا فی لیگەریانی ژی، لجەم مللەتەکی دیرین و خوەدی میژووەكا كەفنا، چیرۆكەكا شرین و گەلەك دریزە، كو جھی خوە د ناف كەلتور و كەلەپوری فی مللەتی دا فەكریە و د ھزر و بیردانكا دیرۆکی یا كت - كتا ئەندامین فی مللەتی دا جیگیر و بنەجھ بوویە. و كا چەوان دیرۆكا فی مللەتی یا كەفنا، وەسان ژ لایی دلینیی ژی فە، هیژ كەفنا ترن. و نەینیا فی كەفنا ری ژی، وەك پرۆگرامین كومپیوتەری د كویراتیا ھەمی خانین پیکھینەرین كەلواشی مرؤفی دا دفەشارتینە.

خویایە كو رەوشا نیلان كچك و ژنكن، و ھەر ئەفەنە كو پاریزفانین فی كەلتوری مللینە و جلكین وان گروفتین زیندی یین میژووا نیلا وانە.. تەفنین وان بیژەرین ئارەزوویین دویر و دریز و

ھاورييىن رەنج و شادى يىن وانە.. جھال و تىپ، پارزىنك و چنتە،
مىزەر و بەرك و مەحفوير... ھەمى و ھەمى بۇ پىدقيايتىن تايبەت و
ب دەستى ژنكىن ئىلان ھاتىنە چىكرن و ب رەنگ و نىگارىن نىزىكى
سروشتى خوە نەخشاندىنە.. خوە تەنگ و دەزىلەنك و دۇخىن ژى ژ
قان نەخش و نىگارن د بى بەھر نەھىلاينە.

مىژووا راجاندىھكى، ھەر ژ رۇژا بوونا بەرخكا و تاكو بەركەك
يان مەحفويرەك ئامادە دبت، رەنگە نىزىكى دو سالن فەكىشت، لى
ئەم دى چەوا شىين نافى قى مىژوويى بکەين: "مىژوويا وینەيى يا
مللەتى كورد".

نەخش و رەنگ و كۆما وینەيىن كو دكەفنه سەر راجاندىھكى،
ئارمانج و ئاخفتىن دىرىن دلى ھونەرمەندى و سەرھاتيا ژيانا وى
و مللەتەكى خوەدى بىر و باوهر و خودان كەلتۆر و جوگرافىھكا
تايبەتە، كو ھەردەم بىي تەفكەرى ھاي ژى ھەبت ژ ھزرا وى
دەردكەفن و دبنە نەخش و دكەفنه سەر راجاندىي وى.

تايه تەندىيىن ئەلەمىنتىن

ويىنەيى يىن مەحفويرا

ئەف مەحفۇيرە(وینی ل خوارئ) كۆمەكە ژ وان ھۆكارین كو ب چاقی دەینە دیتن، وەكى: (خال، ھیل، روی، نەخش و رەنگ)، كو ب رەنگەكى تاییبەتی تیکەلی ھەف بووینە. فی تیکەلبوونئ ھندەك ریسایین رەوانی ئافراندینە، كو ھزرا مە ب ھندەك رویدانین دیرۆکی و جفاکی ھە گری ددەت. چیتر بیژین؛ ئەفا ئەم دبیین چەق و بەلگین دارینە، كو رھ و ریشالین فی دارئ د کویراتیا بیرھاتن و وژدانا مرؤفی رایە.

ئەف بابەتە مستەكە ژ خارا تاییبەتمەندیین سەرەکی یین تەقنن دی یین كوردی، لی ھەكەر ھەكۆلینئ خواست، ل دەمین پیدفی دی ئاماژئ كەینە ھندەك نموونین دی ژی.

جھئ راجاندنی:

كوردستانا توركيا

میژووا راجاندنی:

۱۸۸۱ زایینی

قەبارە:

۱۹۶×۱۳۷ سەنتیمەتر

ھەر وینەيەك كۆ دكەفتە د چارچوقەكى دا، ل پەي جۆرى پەيوەندىيا ھۆكارىن بىنەرەتى يىن خوە دەيتە نياسىن. پشتگەرمى ب زانستى بىننىن(بصرى) و گریدانا وان ب مەتودىن دەرووناسى و جفاكناسى، نياسىنا چەنداتى و چەوانيا رویدانىن تىر و تەسەلین وینەى بۆ مە ب ساناھى دئىخت. ئەف ھۆكارە د مشەنە و نھىنىن تايبەتى يىن داھىنانىن نوى يىن ھونەر مەندان ژى، لسەر زىدە بووینە.

رىتم، ئاواز، فۆرم، نەخش، تەفن، بابەت، تىكەلى و...ھتد، ھندەك ئاخفتن، كۆ ل دەمى مروف دنىرتە وینەيەكى، ژنوى دى شىت وان ژىك فافىرت و شى بکەت.

د فى تەفنى دا كۆ پەنجەرەكە بەرەف دنيايەكا پان و بەرىن، كارتىكرنا فىلبازىن ھەبوونى لسەر فرىت و ئەفۆكىن(بەنكىن ئاسۆيى و ستوونكىنە كۆ د چارچوقى تەفنى دا دەينە راجاندن) ھەمى ئافاھىي تەفنى ديارە.

ئەف لدويشچوونە، ل پیلەكەكى دو روى نىرپنە. رويەكى فى پیلەكى، كۆمەكا چەفەنگانە كۆ بىژەرپن زمانەكى سەربخوہ و تايبەتن، و رويى وى يى دى پشكەكە ژ رویدانىن مېژووا مللەتەكى، كۆ ئەو مللەت بخوہ ژى، خوہدى زمانەكى سەربخوہ و تايبەتە. ئەف ھەردو يەكىن پىفانى ژ ھەف جياوازن.. دو دنيايىن گەلەك ژىك ددويرن و ھەر ئىك ژ وان پىدفيە ب ترازيا تايبەت ب خوہفە بەيتە كىشان، لى

ژ ئالىيەكى دېشە ژى، ھەر پىلەكەكە ب دو روياء، كو ميژووا
 مرؤفايەتیی و ژيانا جفاكى يا مرؤفى د ھونەرى وى دا ب كار دەيت و
 بەرچاڧ دبت.

مرؤف نەشيت ب گوتن تشتين ھەڧشك د ناقبەرا فان ھەردووان
 دا ڧەبىنت و ژ بۆيى كو ئەم ھزرا خوە رازى بکەين، دڧيت شيلکەکا
 دريژ و ئيک لدويڧ ئيکا ئەنجامان، كو ھەر ئەنجامەكى كارتيتكرن ل يئ
 دى كربت ريژ بکەين و سەرەنجامى داويى ژى دەر بيخين. ب گوتنەکا
 دى رەنگە ژ ئالىيەكى ڧە و لپەى ريسايين تايبەتى تو بگەھيە
 ئەنجامەكى، لى د ھەمان دەمدا و لپەى ھندەك ياسايين دى ئەو ئەنجام
 شاش بت، ھەروەكى د بيركاريى دا مرؤف دزانت كو ئەنجامى ليكدانا
 (۲×۲=۵)، لى د ھەمان دەمدا ھەكەر بيركارزانەكى شازەزا، لدويڧ
 گرؤڧين پارادوكسى(ھەڧدژى) بچت، دى ئەنجام بتە (۲×۲=۵). ل ڧيرە
 ئارمانجا مە دى خودياكرنا چەڧەنگ و ھيمايىن ويئەيى بت، كو ئەڧ
 چەڧەنگ و ھيمايە كليلن بؤ شيكرنا نھينيىن دەر وونى يين مرؤفى و
 ئەڧەنە كو رنيا دروست لپەر مرؤفى ڧەدكەت.

رہنگ

رەنگ تىشەكە كە كۆ ب ھارىكاريا ئافاھىي ئالۇزى بىننىنى(چاقى)
 دەيتە دىتن. سەرەتا مەرۇف ب رىكا سىروشتى بىسەر فان رەنگان ھەلدەت.
 وئىنن جادوىي بىن رەنگا د ھەبوونى دا و گيانى مەرۇفى ھەقدو
 ئەفاندىنە و ھەر ژ دەستپىكا بوونى پرەكا ھەرۋەھرا ئەفاندارىي
 كەفتىە نافبەھرا وان. ھەر چو نەبت ئەفە ژ دەمى كۆ مەرۇف د شكەفتان
 فە دزىا، مەرۇفى مەزى و دەستىن خوە داينە كارى بۆ فەدەيتنا
 چاڭكانىيىن رەنگى ژ سىروشتى و د نىگار كىشىي د ب كار ئىنان.

شارستانىەت ھاتن و چوون و زانايىن خەمخۆر پتر خوە واستاندن
 و ئەزمونىن خوە بىن ب كرىار بەرفرەھ كرن. ھەفدەم دگەل شۆرەشا
 پىشەسازى، پەيوەندىيا ب چاڭكانىيىن سىروشتى بىن بەرھەڧكرنا
 رەنگان ل كىمى دا و ئەفرۆكە (رەنگ) ب شىۋازەكى دەستكرد و
 كىمىيى دەيتە چىكرن. ئەفى شىۋازى بەرھەڧكرنى، كارتىكرن ل
 چەوانىا(نوعىە) رەنگى كرىە و كارخانە ھندەك رەنگىن گەلەك دوىر
 ژ رەنگىن سىروشتى چىدكەن ب تنى بۆ رازىكرنا بازارى و بازارىيا.
 ئەفان جۆرە رەنگان كارتىكرنەكا نەرىنى يا كرىە سەر كەلتۆرى گشتى
 بى مەرۇفى و ۋەل مەرۇفى كرىە كۆ ئىدى زوى ب زوى ھەز ژ رەنگىن
 سىروشتى نەكەت.

مە گۆت بازركان بۆ رازىكرنا بازارى و بكرىن خوە، پىشت دەدەنە
 رەنگىن سىروشتى.. ئەف چەندە ژى نە ب تنى دوىر كەفتنە ژ رەنگىن
 سىروشتى، بەلكو پىشتگۆھ ئىخستىن و بى بەكرنا كۆلتۆرى گشتىي

مرۇقى يە و ماییتیکرنەکا نەرینی یە ل ھەمبەر ھەزژیکرنا
خوهرسکی(غریزی)یا مرۇقى بۆ رەنگین سروشتی. بۆ باشتەر رۆنکرنا
فی بابەتی، دئی خوہ کویرتر بەردەینە د ناف جیھانا رەنگان دا.
یا زانایە کو ب تنی ھەر سی رەنگین (سۆر، شین و زەر) رەنگین
سەرەکینە، کو ئەو ب خوہ ژ تیکەلکرنا چو رەنگان چینابن، لی ژ
تیکەلکرنا وان گەلەک رەنگ دیار دین، مینا:

(سۆر + زەر = پرتەقالی)

(شین + سۆر = مۆر)

(زەر + شین = گەسک)

ھەر رەنگەکی سەرەکی خوہدی سالۆخین تایبەت ب خوہیە، بۆ
نموونە: رەنگی (سۆر) ژ بەر ھیزا رەجفینا کو د نافدا ھەی، خوینئ
بلەز دگیرینت و لیدانین دلی زیدەتر لی دکت، و ھۆسا پتر کارین وەکی
(شەر، وەرزش یان سەما)یی ژ بەر مرۇقى دچن؛ چونکی پتر خوین
دگەھتە زەفلەکین وی. ئانکو رەنگی سۆر ھیمایی (گەرمايي، زقریئ و
میرانیئ)یە. لی ھیزا رەجفینا رەنگی (شین) گەلەک ژ رەنگی (سۆر)
کیمترە؛ لەو لەش و میشکی مرۇقى بۆ رەخی ئارامی و بپھنقەدانئ قە
دبت و گەرم و گوپیئ دئینتە خواریئ. ئانکو رەنگی شین ھیمایی
(سەرمايي، بی ھیزیئ و بی بزافیئ)یە و پتر ب (رەنگی ژنکا) یئ
نافدارە. بەلی رەنگی (زەر) ژ ھەر دو رەنگین دی ب ھیزتر و ب
دەنگودۆرتەر و شەرھلیخترە. ئەف رەنگە ژ دویرقە و پتر ژ ھەر

رەنگەكى دى خوه ديار دكت و زفرى و دژوارى ژى دبارت و زىده يى
 هسك و فويريايه. دەمى ھەر ئەف رەنگى زىده دژوار تىكەلى رەنگى
 (سۆر) دبت، گەرمترين رەنگى دنيايى (پرتەقالى) ژى ديار دبت، و
 دەمى تىكەلى رەنگى (شىن) دبت، ھەر وەكى (ئاخ و ئاف) تىكەلى ئىك
 بووين و رەنگى (كەسك) ژى ديار دبت كو ھىمايى (ژيان) ئى يە.
 نىرپىن ل فان رەنگان وەكى پىكەنيكەكى يە، كو ل پشت وئ
 (خەم، فيان، كەرب و كين و...ھتد) خوهيا دبن. ئەفان رەنگان
 كويراتىھكا پتر يا ھەى و ھژمارين وان د سروشتى دا د بى ھژمارن، لى
 بو بدەستفەئىنانا وان پىدفيە مرؤف يى ھويربين بت و تافىكرنان
 بكەت.

ئەف سروشتى رەنگىنى كو مرؤف ھەز ژى دكت، ئەفنى كو دى بو
 ھەر و ھەر مینت سەرؤگانیا ئىلھاما بو كەسانين نىگارفان، پرە ژ فان
 رەنگين خوهلىكى. عەشقا ب بكارئىنانا فان رەنگين سروشتى د تەفنى
 كوردى دا، فەدگەرت بو پشكداریا وى يا ھەمىشەيى ل بەر دەھمەنا وان
 رەنگان. ژ ئالىھكى دىفە مفا ژ ئافا كەلاندىيا گيايان و چافكانىين دى
 يين سروشتى، بدەستفەئىنانا فان رەنگان يا مسؤگەر كرى.

شىوازى ژيانا كوردان ژ دەستپىكى و تا نۆكە وەكریە، كو بمینتە
 د ھەمبىزا سروشتى دا و تاما ئاخى و گياى و بەفرى ل سپىدەھيىن
 ھەمى وەرزان بچيژن. زارؤكى كورد د ناقبەرا بەر و گيا و چيايان دا
 دەپتە سەر دونيايى، دگەل بەرخك و كاركا ياريا دكت، بەردەوام

چاقىن ۋى ب دىتتا رەنگىن ژىنگەھى ۋى گەش دىن، ل بن سىبەرا دارا د خەو دچت و ھزىن رەنگاورەنگ خوينا ۋى يا پاقژ د ناف رھىن ۋى دا رەوان كرىنە، ژ مەمكىن كانىكىن تەزى يىن كوستانا فەخوارىيە و رەنگ ژى ۋەكى ھەۋاى ل كىلەكا ۋى بەرەف كوستان و گەرميانان چوويە و دگەل ھەر بېھن ھلكىشانەكى خوە بەردايە كویراتيا دلىنيا ۋى.

رەنگىن جۇراوجۇرىن تەفنىن كوردى دسروشتىنە. تەفنىن كوردى ژى، خۇدىكا رەنگفەدەرا رەنگىن ئاھا رەنگىنا كوردستانىيە و ئەفينا ب فى ئاخى و دىمەنىن ۋى يىن دلشەكەر، بەھايەكى تايبەتى دايە فرىت و ئەفۇكىن تەفنا. ئەف تەفنىن كوردى نە د دوپركوژ و خاپىنوكن؛ چىتر بىژىن: چونكى رەنگىن سروشتى د تەفنىن كوردى دا بكار ھاتىنە؛ لەو بۇ بازگانىي نەھاتىنە چىكرن و ھەرچەندە تەقنكەرا كورد بىي ھاي ژى ھەبت، بۇ دەپژكرنا ھەستىن خوە يىن دەروونى، رەنگىن ھەقدژ ب رەخ ئىكفە راجاندىنە، لى چونكى خوەدى تەرتىفەكا رىكخستى يە؛ لەو ئەفى چەندى زيان نەگەھاندىيە ھەفگرتنا بىافى تەفنى.

سالۆخدان د ناڤ تەقنە کوردی دا

سروش تىترىن شىۋازى ژيانا مرۇقى ئەو بەرسقن يىن گيانى ۋى بۇ ھندەك كارتىكرىن دەر دۇرپن خوە ددت. ئەف بەرسقدانە، كو خوەياكەرپن جەي مرۇقىنە، ژ سەردەمىن گەلەك كەفن فە ب چەندىن رەنگىن ژ ھەف جىاواز دەھاتنە گۆتن، لى دگەل بۇرىنا دەمى، فان بەرسقان ژى خوە گوھارتىن و تەكوز (كامل) بوون.

ھونەر باشتىن و مرۇقاىە تىترىن بەرسقا مەزىيە بۇ ھەستىن مرۇقى. خود (ژات) ى ھونەرى، زەرىيايەكە (ئوقيانوس) ژ گىولپن بالا يىن مرۇقاىە تىي و فى ھونەرى جىھانا جوانا سالۇخدانى ئافراندىيە، كو سالۇخدان ژى جىھانەكا ھەژى مرۇقىيە؛ چونكى نەپنى يا ئافراندىنى خوەيا دكت. د مەيدانا ھونەرى دا گەلەك ئەلەمىنت (عنصر) خوەياكەرپن شىۋازپن رادەربىرنى نە، كو سالۇخدان ئىك ژ وان ئەلەمىنتانە. سالۇخدان ژى ھەولەكە بۇ پىشكىشكرنا نىشكى ھزرى، كو ئەف چەندە ژ ئەنجامى ھەستەكا بەرزە، و ھىمايى ھندى يە كو ھونەر مەند ھىژايە بگەھتە ئارمانچىن خورپى (خالص) يىن دەروونى خوە.

د نەخشىن دەستى يىن ھەمى مللەتان دا، ھەر سى فۇرمىن (بازنە، سىگۆشە و چوارگۆشە) تىكى ھەف بووينە و گەلەك فۇرمىن دى ژى پەيدا بووينە. راكرن يان ژىرنا ھەر ئىك ژ فان فۇرمان، ئانكو پىشتگۆھ ھافىتتا سىكا جۇراو جۇرىا جىھانا فان فۇرمان و ژ لايى ھزرى فە، چىدبىت ئەف نەخشە بى رامان لى بىت.

د نەخشىن رەسەنن كوردى دا، ب رەنگەكى گشتى، فۆرمى بازىنى و ھىلىن چەمىي بكار نەھاتىنە، لى ھزاران فۆرمىن دى يىن جۇراوجۇر كو ھەر ئىك ژ وان ھىمايى تىشتەكى يان رويدانەگا دەوروبەرە، ب فۆرمىن ئەندازەيى يىن (سىگۆشە و چوارگۆشە) ھاتىنە نەخشاندن. و ئەف چەندەيە كو نەخشىن رەسەنن كوردى ژ نەخشىن دى جياواز دكت.

د فى رويدانى دا كو ب زانابوون و ھايدارى ھاتىە ئەنجامدان، چەند خالىن زىدە گرنگ سەرنجا مرؤفى رادكىشن، كو پىدقىە لفىرە بەپنە رۆنكرن.

سەرەتا دى بىژىن مگرتى ھندەك ھۆكارىن جۇراوجۇر، ۋەكى: (نافاھىي تەفنى، شىۋازى تەفنىكرنى يان نەشارەزايى و ھايدار نەبوون د تەفنىن بيانان دا) ۋەل تەقنكەرا كورد كربت، كو فۆرمى (بازنە) و ھندى فۆرمەكى نىزىكى (بازنە) ب كار نەئىنت، و خوە ھەگەر ئەف (مگرتىە) دروست ژى بت، ب نىرپنەگا كورت بەلى كوير ل ھندەك تەقنان، دى ب سەر چەند تايبەتمەندىيان ھل بىن، ژوان:

(أ) ھژمارا وان فۆرمىن كو ژ تىكەلبوونا ھەردو فۆرمىن (سىگۆشە و چوارگۆشە) پەيدا بووین، ھند دگەلەكن، كو ب زەحمەت تەقنكەر بشىت داھىنانەگا دى ل تەفنى زىدە بكت.

(ب) ب تنى ھندەك نەخشىن بنەرەتى د تەقنان دا دوبارە بووینە، ۋەكى دى ھەر نەخشەك ژ نەخشى دى گەلەك جياوازه و خوەدى

شیوازەکی تایبەتی تیکەلبوونی یە.

(ج) کا چهوان كوردان، هەر ئیکی ژ لای خوهفه چهیرانوکهك یان ئاوازهك دادنا و بابەت یان ئاوازا کەسی نیژیکی یی دی نەبوو، وهسان تەفئەنکەرین کورد ژ، هەر ئیکی نەخشەك دادنا بیی کو وهکی (یان نیژیکی) نەخشەکی دی بت.

(د) د چیکرنا نەخشین رهسەنپن کوردی دا چ نموونه(نموذج) ب کار نەهاتینە؛ لهوا تەفئەنکەر وهکی نەخشاقانەك، دگەل خوه و دگەل دلینی و وژدانا خوه ریك كهفتیه و دەست ب کار بوویه.

★ ★ ★

ئێ ئهفرۆکه، خوه مهحفویرین دەستی ژ، لدویف گیۆی بکر و بازاری دهینه چیکر، ئانکو: کا فرۆتنا کیژ نەخش و نیگاری یا خوهش و ب رهواج بت، دی ئه و نەخش هیته چیکر؛ لهوا ژ نەخشی پرانیا مهحفویرا (ب هەمی تشتین خوهفه) نیژیکی ههفدویه. دەمی مرۆف فان نەخشین نهۆ یین کوردی دگەل نەخشین کهفن بهراورد دکت، بو مرۆفی خوهیا دبت، کو د هندهك نەخشین نوی دا(ئەوین بو بازاری دهینه چیکر)، چو پهیهوهندی د نافهرا نەخشی و دلینی یا تەفئەنکەرئ دا نەمایه. ئێ سەررایی فی چەندی ژ، هندهك تەفئین نوی بهرجاف دکهفن، کو راستگویی تەفئەنکەرئ نیشان ددن و

مروۇف دزانت ئەففى تەفنىكەرى ھەستىن دەروونى خوە، ب ھونەرى خوە
 يى تەفنىكەرىيى دارشتىنە. ھەر نەخشەك، پشكەكى ژ نەينيا دەروونى
 تەفنىكەرى فەدكت و كت كتا تەفنىن كوردى يىن ژ فى رەنگى؛
 پەرتووكەكا تىر و تەسەل و رەنگاورەنگا ژيانا دەروونيا تەفنىكەرى ب
 خوەپە.

بىگومان تەفنىكەرا كورد ژ سەرەتاي دىرۆكى، (بازنە و ھىلن
 چەمياى) ژى ناس دكرن و ھەكەر پىدفى كرىا كو پەياما د ھزرا خوە
 دا پى بگەھىنت، دا وان ژى ب كار ئىنت، و بى شكە ژى، ھەكەر ئەف
 فۆرمە ب كار ئىنابان دا پتر نەينىن دەروونى يىن وى بو مە ئاشكرا
 بن، ئى سەرەرايى فى چەندى، تەفنىن كوردى بى كىم و كاسىنە و
 رەنگە ئەم د شاش نەبىن ھەكەر بىژىن: (تەفنىكى كوردى ب تنى،
 تىرا ھندى ھەپە كو راستيا تايبەتمەندىن مللەتى كورد خوەپا
 بكەت).

سېگۆشە و چوارگۆشە

د تەقنەن كوردى دا

د فى بابەتى دا ل گەلەك جهان باسئ تىكەلبوونا نەخشىن تەقنىن كوردى ژ ھەردو جوړين سيگوشه و چوارگوشه ھاتيه كرن.. بو بينەر يان خواندەفانى ئاسايى ئەف بابەتە سەرسوورھينەرە؛ چونكى ئەو يى ھندەك نەخشىن ئەندازەيى(ھەندەسى) دبىنت، كو ھندەك ژ وان رىكخستىنە و نافىن تايبەت ب خوە ھەنە و ھندەكپن دى ژى نە د رىكوپىكن(يان دشىن بىژين نە سيگوشه و چوارگوشەنە).

د بابەتى پىشتر دا مە باسئ ھەر سى رەنگىن سەرەكى كرىوو، و ل قىرە ئەم دى باسئ ھەر سى وىنن ھەندەسى يىن (بازنە، سيگوشه و چوارگوشه) و ئەو وىنن كو ژ تىكەلبوونا فان ھەرسى وىنن سەرەكى پەيدا دبن، كەين.

ب رەنگەكى گشتى رويبەرى كو كفانەك يان ھىلەكا چەميايا بچويك لسەر بت، ژ لايى زانستى فە دشىن بىژين گيانى بازنەيى بوونى د ناف خود(ذات)ى فان كقان و ھىلان دا ديارە.

پشتى زاروك فۆرمى بازنەيى دنياسن، دۆر دگەھتە ئاشنابوون دگەل فۆرمى چوارگوشە؛ چونكى ھىلكاريا وى ژ فۆرمى بازنەيى ب زەحمەتترە. گەھىن دەستى و ئەندامىن نازكىن لەشى زاروكى ب زەحمەت دشىن چوار ھىلين راست و ھندى نىك و چوار گۆشەيىن (۹۰)پلە يىن لدويف نىك چىبەكت.

ئەو كەسى فى فۆرمى چىدكەت دقيت گەلەك يى ژ خوە پشتراست بت و وەسا فى چوارگوشى چىكەت، كو بينەرى ژى گومان د

دروستی یا چیکرنا وی دا نەبت. بۇ نموونە دەمی ئیک چوارپیکەکی یان بومەکی ب رەنگی چوارگۆشە چیدکەت دقیت پتر یی دەستھەل و شارەزا بت.

چوارگۆشە ژ ھەر فۆرمەکی دی بەرفرەھتر و ب دەنگ و رەنگەکی وەکی یی برویسی خوە دیار دکەت. ھیزا بینینا فی فۆرمی ھندی ھیزا رەنگی سۆرە و ھیمایی خوەشحالین بئ سنور، میرخاسی و بزقینین تایبەتین گیانی و دەروونیه. چوارگۆشە فۆرمەکە خوەدی ساخلەتین نیرینەیه، وەکی: زفر و شەرکەر، بەیز و ھیرشەبەر، سەربخوہ و دفنبلند و گەرم و گور. خەلکی کویستانا، کا چەند حەز ژ رەنگی سۆر دکەن، ھند حەز ژ فی فۆرمی ژی دکەن.

سیگۆشەیی ژی ئافاھیهکی دژوار یی ھە. گۆشین وان یین تیژ، ددانین گیانەوہرین درندە و ئامیرین کوشتنی دئیننە بیرا مرؤفی؛ ئەو مرؤفی مەجبوور دکەت کو ھای ژ خوە ھەبت و خوە بیاریزت، ئانکو سیگۆشە فۆرمی راگەھاندنا بقیی(خطر)ی یە، زوی سەرنجا مرؤفی رادکیشت، و وەکی رەنگی زەر پتر و زویتر ژ ھەمی فۆرمین دی خوەیا دبت، و وەکی دەنگی داھۆلی پر دەنگودۆر و دلئیشە و ب تنی دەنگی وی ژ دویرفە خوەشە(ئانکو ھەگەر مرؤف ژ دویرفە ل فی فۆرمی بنیپرت جوانە، لی ھەگەر مرؤفی ژ نیزیک میزەکرئ، دی ئەو نەخش دلئیش و خەمەلیخ بت و دی چاقی مرؤفی ئیشت).

چیکرنا فی فۆرمی وەسا ب زەحمەتە ھەرودەکی مرؤف بکەتە غار

و ياريا شيرانى بكتە. ئەف فۆرمە دگەل ھزرىن دژوار و تۆرە دگونجت
و ساخلەتین قى فۆرمى ھەمان ساخلەتین خەلكى كويستانانە، ئانكو
گەرم و گور، بەيژ و دژوار، كەيفخوھش و لسەرخوھ، ھايدار و بىرتيژ و
سرت و ب زەفەر.

چارچووڤی تەقناین کوردی

گەلەك تىشت يېن ھەين ۋەكەھەفن د نەفبەرا تەفنىن كوردى و تەفنىن سەرانسەرى جىھانى دا، لى د ھەمان دەم دا تەفنىن كوردى ھەندەك تىشتىن تايبەت ب خوە ژى يېن ھەين، كو وان تىشتىن تايبەت دۆسىەكا سەربخوە يا بۆ تەفنىن كوردى دەستنىشان كرى. ئىك ژ وان تايبەتمەندىيا چوارچووڤ(اڤار) تەفنىن كوردى يە. پىرانيا بەرك و مەحفویرىن كوردى ب فۆرمى لاكیشە يېن درىژن، كو پىرنا جارن درىژاھيا وان پىنج يان شەش جارن ھەندى پانيا وانايە. دقیت ژ بىر نەكەين كو ئەفە نە ھەمان لاكیشەنە ئەوین ئەم نھۆ ب كار دئىنين (كو ھەمان كنارە، يان مەحفویرىن رەخانە)؛ چونكى ئەوان خوەبىخوە (عمدا) و لدویف ھەندەك ھزرىن دەروونى و ھەندەك بىر و باوهرىن كەفنىن ئۆلى فیايە بەرك و مەحفویرىن خوە ب فى فۆرمى ئەندازەيى چىبەكەن.

فەكۆلەرین كو كەلھ و شىنوارین كەفنارىن كوردان دىتىن، دزان كو د زۆربەيا وان فە ژۆرىن تايبەتین ئەنجوومەنا يېن ھەين و ئەف ژۆرە ب فان مەحفویرىن تايبەت دەھانە رايخستن.

ل خرابەيىن (تەختى سولەيمان) ل ئىرانى يان د (شكەفتا كەرەفتو) فە ل باژىرى سەقزى ل كوردستانا ئىرانى و گەلەك خانىيىن گوندى و باژىرىيان دا ھەتا بەرى پىنجى - شىست سالەكان ژى، كو ھىشتا گاز ۋەك سۆتەمەنى نەگەھشتبوو وان دەفەران، ھەندەك مېزىن تايبەتین دارى دەھانە چىكرن و ئەو مېز ل نىفا ژۆرى دەھانە دانان و

ب دريژيا وەرزي سەرمایي، سېھل يان مەنقەلین تژی پەلین گەش ل بن دەاتنە دانان و لحيّفەکا زیدە مەزن ب سەر داددان. و ژبەرکو چينەدبوو مەنقەلا پەلا ل سەر مەحفویري بيته دانان، لەو ئەو مەحفویر يان بەرکين تايبەتین وەکی لاکیشەيین نھۆ دەاتنە چيکرن و ل رەخين ژوري دەاتنە دانان و نيڤا وي دما رويس(نانکو ئەو رويساتی جھي ميژي و پەلا بوو).

ھەر وەسا ميھفانين عەشيري کوردان د بن خيشەتەکا زیدە مەزن ڤە دروينشتن، لەو مەحفویرين ھند مەزن بو وان دەست نەدەدان کو چيکەن. ديسان راکرن و دانانا فان لاکیشەيان ب ساناهيتر و بلەزتر و ئاسانتر بوو(ب تايبەتی بو مالين کو کۆچەری دکرن، و يا زانايە کو ئەڤ کۆچەرە بخوہ ب پلە ئيک چيکەرین فان بەرک و مەحفویران بوون)؛ لەو تەقنكەرا كورد ئەڤ ڤۆرمە دچيتراند لسەر ڤۆرمين مەزن. يا ديارە کو بيناسازييا شينوارين كەڤن گريدياي ئاييني بوو. مەر جي ئافاكرنا پەرستگەھي د ھەلبژارتنا جھين وەکی كەلھ و ئافاھيان دا ل بەرچاڤ دەاتە وەرگرتن. ژبلی بيناسازيی نیشان و ھيما و نەخشين ھويرتر لسەر دەرگەھ و ديوارين كەلھين كەڤن و ئامان و ئامير و چەك و ھەتتا جلكان زي دەاتنە چيکرن، كو ئەڤ نیشان و ھيمايە ڤيكر د خزمەتا بير و باوهرين ب كۆمەل دا بووينە.

ھۆسا بو مە ديار دبت كو د بنەرەت دا ئافاھيي فان تەقنان پەيوەندييا ب ھەمان بير و باوهران ڤە ھەي، ھەم ژ بەر ھندي كو ئەو

جھ دەھاتنە رائیخستن و ھەم ژى ژ بەر وان ھزرین خوداپەرئىسى، گو د خود(ذات)ى وان دا جھگرە. د قان تەقنەن دا، ھندەك نەخشین لدویف ئىك دەھینە دىتن، گو مرؤف وەسا ھزر دکەت یى خودى دپەرئىسن و ھندەك قوناغین صوفیانە دەرباز دکەن و د پرائیا وان دا سى یان ھەفت نەخش ب کار ھاتینە، گو ھندەك جارەن ئەف نەخشە ب ھیلکاریەکا زراف ژىك دەھینە جوداکرن.

مرؤف دشیت بیژت کارتیکرنا گیانی و بیر و باوهرین کەفن لىسر دەروونى تەقنەرى، ھیزاتی یا تەقنى لدەف وى ژ ھەر تىشتەكى دى یى ژیانى ویقەتر بریە. نەخشین گو د تەقنن لاکیشەیی دا بکار دەھین، بۆچوونا ژۆرى بەھیزتر دکەن؛ چونكى پتریا وان بیژدەرىن وان بیر و باوهرین کەقنارە.

ژ لایى دەروونناسى فە ئەف نەخشە ھەستین كت كتا مرؤفان دنأزینن و ژ بەر بارودۆخین ھەرىمايەتى، ھەژیکەرىن ئاگرى و رەنگین گەرم بووینە و پیقە ھاتینە گرىدان.

تہفن و سہروکانیا کو

نہحشی تہفنی ژئی دہیتہ وەرگرتن

وینە، دنیایەکا بى كناره ژ پيشانگهها هەمی هەستان و هەمی
 حيله و فيلبازيین هەبوونى و چەقەنگى خوەشىی و بەھايى ژيانى و
 پويتهدانا ب گيانى. رەنگ، تەقن، فۆرم، ریتەم و ئاواز، ئەو شەرى
 خوەش و دلخوەشكەرى هزر و خەيالا مروفى يە كو هەر گافهكى
 نيرپنا خوە يا بى خەمسارى خوەيا دكەت.

ھۆكارين بينينى(كت كته يان فيكرا) د هەر نەخشەكى دا،
 خوەدى ئاليين جياوازين ب هەستن. رەنگەك گەرمە، گەرماتى و ھيزى
 و شاديى دبهتە سەرى و رەنگەكى دى ئارامىي دئينتە خواری. فۆرم،
 تەقن و ھۆكارين دى يين بينينى ژى، هەر ئيك ب رەنگەكى خوەدى
 ھيز و زاخەكا تايبەتى يا دەروونى نە و بىي مروفى ئاگەھ ل خوە
 ھەبت، دەمى دگەھتە فان ھۆكاران، كارتیکرن لى دبن. دەست و مەژ د
 ئافراندا وینان دا دبە پەيگريین گيان و دلينىي؛ لەو مروفى دكارت ژ
 كارين وان يين ھونەرى، ب سەر كەسايەتيا دەروونيا وینەكيشى يان
 تەقنكەرى ھل ببت، ئەقە ژ ئاليەكى فە و ژ ئاليەكى ديقە، وینى ھەر
 تشەكى، ژبلى فى بەھايى خوە يى خوړى(خالص)، ب ھيزا خواندەقەيا
 مەژى، رھين خوە د كویراتيا رامانين (جفاكى، سروشتى، خوەرسكى،
 دلينى، راميارى و...ھتد) دبەتە خوړ و د چيروكا هزرى دا، دبەتە
 نەخش.

ئەق ھەردو ئاليين وینەى بەردەوام د چاڤين مروفى دا گرنگ
 بووينە و ئيكەمین نەخشين مروفى لسەر ديوارين شكەفتان، بزافين

وی بۆ دیارکرنا ھەستین وی یین دەروونی نیشان ددەت. ئەف ھونەر مەندییە ژبلی دیوارین شکەفتان، لەسەر جلاکا و ئالاقین شەری و ئامیرین جۆتیارى و جوانکاری و... ھتد ژى جھى خوه گرتینه. ل جھەکی باسی پەيوەندییا وینەى دگەل گیانی مروقی ھاتیەکرن و ل جھەکی دی تل بۆ ئەفینداریا د نافیەرا بەریخۆدانى و نەخشی دا ھاتیە کیشان. نھۆ پراڤیا خەلکی مە ھەز دکەن دەمی ل وینەکی دنیپن یەکسەر و ب ساناھى تی بگەھن و چو پویتەى نادەنە ئالیین سەریخوہ و بەھایین بینینى(بصرى).

ھەرچەندە تەفنین کوردی د گشتى نە، لی ھەستین تاییبەت و سەریخوہ، ھۆکارین شەنگستەیی یین وینەیی و پەيوەندییا راستەوخویا گیانی د سروشتى دا دگەل وینا، بوویە ئەگەرى ھندى کو تەفنین کوردی ب بەھایین مەعنەوى یین تاییبەت بەینە ئافراندن. بۆ وان، وینەى بەھایەکی دلینی ھەبوو نەکو نافی، و بیى کو پویتەى بدەنە بریار و تەفسیرین بەربەلاف، ب ھەستەکا لیقولیف، ئاوازین دەروونی یین خوه د دەنگى نەخشی دا و لەسەر پەردا تەفنى جیگیر کرینە. ھەرچەندە نەخشین تەفنین کوردی بەروفازی ھندەك مودیلین مەحفویرین ئەفرۆگەنە، لی بیژەرین چیرۆکین کویر و دویرین دەروونی یین (ئەفین، رەنج، شادی و... ھتد) نە و ب تنى ھونەر مەندیین تاییبەتمەند دکارن دەمی وان تەفنان دبینن، وان چیرۆکان ژى ژى بخوینن.

ھندەك نەخشین دی، راستەوخۆ ژ سروشتی ھاتینە وەرگرتن،
 وەکی: (چیا، رویبار، دار، ئاگر و پەرسگەھ، کەلھ، بەفر و...ھتد)، ئی
 ئەفە ب خوە ژى ھند ھاتینە گوھۆرین کو ب دژواری مرؤف دشتیت وان
 بنیاست. ھەرچەندە ئەف ھیمایە مینا ئارمەکی د تەفنان دا ھاتینە
 دوبارەکرن، ئی د بیافی گرافیکی دا نائینە نیاسین(چو پیناسە بۆ
 نینە)، کارتیکرنا بەرھەستا روحی و مەفھوومی زاتی یی وان تشتین
 نافئینای(چیا و رویبار و دار و....) لسەر ھزرا تەفکەرئ، ئەو نیگار
 یین ئیناینە د قادا تەفکەرئ دا و د تەقنئ وئ دا ھاتینە
 نەخشاندن.

سەرۆكانیا میژوییی یا

ئافرندا تەقنا

ژ بۆيى كۆ ئەم رەوانى كوردان و تايبەتمەندىيا شەھكارىن وان ل بەرىك بكيڭشىن، پيىدقايە ئەم ب ھويىرى لىسەر سەروكانيا (مىژوويى، جوگرافى، ژىنگەھ، شىۋازى ژيارى، تايبەتمەندىين فيزيۇلوژى، سىنج، كۆلتۆر، داب و نەرىت و ھونەر)ى وان راوھستىن.

سەبارەت سەروكانيا مىژوويى يا كوردان، بۆچوونىن ژ ھەق جياواز ھاتىنە گۆرى، كو مخابن ھەمى زى د بى ژىدەر و بەلگەيىن باوەر پيكرىنە. ھەر زمانزانەك و جفاكاناسەك ب ريكەكى دا چوويە، لى ئەنجامى كۆ ھەمى ب ھەقرا گەھشتىنى ئەو، كو سەدان سالا بەرى بوونا مەسىحى، مللەتەك ب ناقى كورد و ب زمانەكى نىزىكى زمانى كوردىي ئىرۆيىن و ل قى ئاھا كوردستانا نھو دژيان.

فاسىلى نىكىتىن د پيشەكيا پەرتووكا خوھ (كورد و كوردستان) دا

دبىژت:

(كورد، شەرفانىن فيداكار و مىرخاسن، كو ئامادەنە گيانى خوھ ل پىناق جفاكى خوھ قوربان بكن و گەلەك ب بابكالىن خوھ و مىرانيا وان دخورن.. سويارچاكي شەھەرەزانە.. جلكين وان يين رەنگاورەنگ و جوان، گەلەك ل بەژنا وان دەيت و ئەقىنەكا زىدە يا ب چەكى خوھ ھەي. بەلكى نوکە دەمى ھندى بت كو وى(كورد) د قى وىنەيى بنەجھ دا راگرين؛ چونكى كورد ئىكانە چادرنشىينى ھندوئەوروپى نە، كو ھەتا نھو ژى، ھىژ شىۋازى ژيانا خوھ يا پاراستى).

پاشى قىرا دچت و دبىژت:

(كەسى كورد، د ژيانا خوه يا جفاكى دا بابەكى گەلەك باشە و بۆ
بنەمالا خوه جانفیدايه. ژنا وی د ناف مالی دا جههكى تایبەتی یی ھی
و ل ھەمبەر كۆمەلین دی یین موسلمان، ژنا كورد ئازادتر و ب بەاترە.
كورد زیدە ھەز ژ زارۆكین خوه دکن و ب تایبەتی كورا.

دەمی بیھنقەدان و بی کاری، گوھی خوه ددەنە سترانین كۆچك
و دیوانا، یان ژى ب دلخوھشی فە دگەل ژنكان گۆفەندی دكەن. داوھتا
كوردی ژى، ھۆكارەكە كو كوردان ژ مللەتین دی یین موسلمان
جودا دكەت؛ چونكى تیدا سترانا دبیژن و پەیقین سترانین وان ب
سالۆخین یارین وان ھاتینە فەھاندن، یان ژى بیرھاتنن وان یین
شەرانیە.

كەسى كورد؛ ھندەك جاران بۆ خەلكی یی بی رحمە، لی بۆ خوه
بخوھ ھەردەم یی دلۆفانە.. ھندەك جاران دەقودەق و ویڕەكە و ھندەك
جاران فیلباز و حیلەكەرە.. ھندەك جاران دژوار و نافچاڤ گریبە و
ھندەك جاران ژى نەرم و رویگەشە.. زوی ب زوی تولا خوه بۆ كەسى
ناھیلت، لی د ھەمان دەمدا چو د دلی دا نینە. كورت و فەبیری؛ كەسى
كورد پتر ژ ھەر تشتەكى ئەفیندارى كویستان و رویبار و سویلاڤ و
چیاپین بەرز و دۆل و نھالین وەلاتی خوھیه و كەیفای وی گەلەك ب
چەروانین ھافینی دەھیت و ل وارا، وی پەزی دچەرینت یی كو
گرنگترین سەروكانیا ژيانا خوه ھەر ژ وی پەزی وەردگرت).

و سەبارەت ھۆش و زیرەکیا كوردان دنقیست:

(ھەر كەسى كورد دیتىن و سەرەدەرى دگەل كربت، پېكشە ھەفرەئىنە كو كورد بېرتىژن و زوى د تىشتى دگەھن، خوە بابەتېن وەكى ميكانىكى (كو تىشتەكى نەناسراوہ ل جەم وان) ژى، زوى وەردگرن و تېدا شارەزا دېن، ھەر وەكى د كرىارا دەرىخاندا گازى دا، وەك كاركەرەكى نموونە ئەف چەندە سەلماندى.

سەبارەت بېر و باوهرېن مەزھەبى پېدفيە بېژىن، كو ھەگەر كۆمەلېن كوردان ل پېنەف بەرزەوہندى و مفايېن خوە يېن ھۆزەكى پىشتەفانى ل مەزھەبى كرىن و مەزھەب وەك پىشكەك ژ وان بەرزەوہندان ھژمارتېت، ل ھەمبەر فى چەندى، زانايېن مللەتى كورد د رېكا ھزرا ئىسلامى دا و ب تايبەت د رېكا خودېناسى و تەسەوفى دا، ژ زانايېن مللەتېن دى د جياوازن. ب رەنگەكى گىشتى بېرتىژى و ھزرمەندىيا كوردان، وەل وان كرىە كو دەست بەدەنە خودېناسى، ئەفە ژى ھىنگى بۆ مە ديار دېت دەما ئەم دىبىن بېر و باوهرېن ئۆلى د ناف وان دا د مشەنە و ب ھىچ رەنگەكى ئەف باوهرىە د ئۆلى ئىسلامەتېى ب تى دا جھى خوە ناگرن، بەلكو پەيگرىن ھندەك ئۆلېن دىنە، كو كەفئارىا وان فەدگەرت بۆ رابردوويېن گەلەك دوىر).

(نىكىتېن) ھەر د فى پەرتووگا خوە دا دەربارەى فولكلور و

ھونەرى مللەتى كورد دىبىژت:

(ھەروەسا گىانى فى مللەتى د فولكلورى وان دا ديار دېت و ئەو

ژى بىافەكى گەلەك بەرفرەھ و جۆراوچۆرە، كو بابەتەكى زەنگىن و

پەر بەھایە بوۆ لیکۆلین و دویشچوونى.
ئەدەبى كۆمكرى كوردى كىمتر بەلاف بوویە و هیژ خودى زمانهكى
ئەدەبى یى ئیگرتى نین، لى سەرەرای فى چەندى، وان ھندەك
بابەتین كەفن یین ھەین كو هیژا و پەر بەھانە).

کارتیکرنا سروشتی کوردستانی

لسەر مروّفا و تەقناین کوردی

پێشتر، مە باسێ تایبەتمەندیی تەقنێن كوردی كر، كو ئەق
تایبەتمەندییە ب جهان قە گریدای نەبوو، ئانكو فەرق نەدكر كو
تەقنەرهك ل كوردستانی بت یان بو جەهەكێ دویری كوردستانی
هاتبته دویرئێخستن. ئەق چەندی ژى قەدگەرت بو:

(أ) ھەر پشكەكا كوردستانی لدویف دابەشكرنێن درەوینێن سیاسی، ب
سەر وەلاتەكێ جیران قە هاتینە گریدان و رژێما دەستەهلاتدارا
سیاسی یا ھەر ئێك ژ وان وەلاتان، بەردەوام بزاف كرىنە كۆلتۆر
و كەلەپۆرێ وان(كوردان) پویج بكەن و نەھیلن.

(ب) ھەر ج نەبت پشستی شەپێ جیھانیی ئێكێ و ھیرقە، كوردین ھەر
پشكەكێ، ژ تێكەل و پەيوەندیی ئازاد بێ بەھر بووینە و
كوردین ھەر پشكەكێ كەفتینە ژیر كاریگەریا كۆلتۆر و نەریت و
سیاسەتا وی وەلاتێ كو ئەو د ناف دا دژین. و یا زانایە ژى كو
(فارس، تورك و عەرەب) ب قان كۆلتۆر و داب و نەریستان
نەوەكھەفن.

(ج) كوردین سەرگۆنكری(دویرئێخستی) ب تمامەتی ژ بیرھاتنێن
بابكالین خوە جودا بووینە و ل ھندەك جهان، ئۆل و زمانێ خوە
ژى ژ دەست داينە.

چو پێ نەقیت كو ئالیی وەكھەفین نەخشین تەقتان، بیژەرین
كارتێكرنا مەرجین یەكسانین (جوگرافی، فیزیۆلۆژی، سروشتی و
جفاكی)نە. ھەلبەت ھەر ئەق مەرجەنە چەوانیا دەروونی یا كۆلتۆر و

ھونەرى كۆمەلى ديار دكەن. لەو پيئەفیه پتر لەسر چەوانیا كارتیكرنا دەوروبەرى لەسر تەقنن كوردی باخقین.

ھەگەر مروف ھیف كەتە جھى كوردان، دى بى گومان بىژت: چو جارا كورد و چيا ژىك جودا نابن. ئەو جھى كو بيابان دەست پى دكن، دبتە سنور د نافبەرا كوردان و جيرانين وان(عەرەب، تورك و فارس)ان دا.

ئەم دزانين كو ھەوايى دەقەرین كويستانى و بلند ل پتریا دەمین سالى سارە وچيا ھەردەم مېھفاندارين بەفرى و زفستانا دريژن؛ لەوما گەرمھ ل دەف خەلكى فان دەقەرەن گەلەك گرنگە. ھەگەر ل فان جھان، پەزى دینگ و ھرى ھەبت و مويى گيانەوھرين دى زى بوش بت، مروف بەروفاژى وان، ب ھيزا خوہ يا ھزرى، ياسايين فيزيكى دئىختە د خزمەتا خوہ دا و بسەر تشتين وەكى ئاگرى ھەلدبت و بۆ خوہ ل چارەيان دگەرييت دا بشيت خوہ ل بەر ئەحكامين سروشتى بگرت.

ئاگر، دەستپىكا گوھورينا شارستانىھەتا مروفى يە و كەفتاريا شارستانىھەتان ب كەفتاريا وان و نياسينا ئاگرى فە گریداىھ. ل كوردستانى، ئاگرى ريز و حورمەتەكا زيده يا ھەى، و ل پەى گۆتەنەكا پيشينيان، بۆ وان مالين كو كور ھەبن دبیژن: (ئاگرى وان يى ھەلە!); چونكى ئەو كورن كو دشين ئاگرى ھەردەم ھەل راگرن، ھەروەكى ل خرابەيین (تەختى سولەيمان) ل نيزىكى باژيرى (تکاب)ئى

پەرسگەھەك ھەبوو، كو لدویف ئاخفتنا خەلكی دەفەری ئاگری وئی ھەتا ھەفت سەد سالان مابوو ھەل. ژ بەرکو كوردان ھزر دكر دئی ب وی ئاگری ل دژی قەھر و كینا سروشتی راوہستن، لەو نەدھیلا ئاگرین پەرسگەھین وان بقمەریین و ئەو ئاگر د پاراستن.

كارتیکرنا رۆئی ئاگری د كۆلتۆر و ھونەری كوردی دا ب رەنگەكی بەرفرەھ دیار و ئاشکرایە، كو پڕانیا نمونین بنەرەتی یین تەفنین كوردی ژ فۆرمی ئاگری ئیلهام وەرگرتینە و د ئەدەبیات و پەشقناسی دا ب چەندین نافان، كو ھەمی ئیک رامن ددەن بكار ھاتینە، كو ئەو ژی (ئاتەش، ئاتەر، ئازەر، ئاگر، ئایر، ئاور، ئاھور، ئاھیر، ئاھەر و...) نە و نافی گەلەك گوند و چیایان ژ فان پەیقان ھاتینە چیکرن، وەکی: (ئارارات یان ئاگری داغ، ئاربابا، ئاموردی - ئانكو ئاگری قەمریای -). خوہ پەیقین (ئاھورا) و (ئەھریمەن) ژی ھەمان رە یین ھەین.

د ری و رەسمەكی دا كو نافدارە ب (ھورە)، كورد ھندەك سروودین تاییبەت دبیزن و ب گوڤەندەكا ھەفكیش و ریکخستی ل دۆر ئاگری دزفەرن و ھەتا نھو ژی (ھورە) ل سارالا تیلەكو و كرمانشانی و ھندەك دەفەرین دی یین كوردی دەیتە خواندن و ئیک ژ رەسەنترین ئاوازین كوردی دەیتە ھژمارتن.

من باوہرە كو خەلەكبوونا گوڤەندا كوردی ژی، قەدگەرت بو لیكخرقەبوونا ل دۆر ئاگری. تاییبەتمەندیین ئاگری د ناخ و روحا

رەنگى سۆر و زەر و فۆرمىن سىڭۆشە و چوارگۆشە دا د فەشارتىنە.
 مانا مللەتەكى لسەر سىنگى جەمەدگرتى چىيىن كوردستانى،
 پىويستى ب گىانەكى گەرم و پىر بزاف وەكى ئاگرى ھەيە؛ لەو لسەر
 خەلكى فان چىيىان فەرە، كو ب گەرمى سەمايى بکەن، فۆرمىن گەرم و
 ب ھىز د تەفنىن خوە دا بكار بىنن، و ھەژىكەرپن رەنگىن سۆر و زەر
 بن. ب درىژيا دىرۆكى كوردان ھەز ل فان ھەردو رەنگان كرىە، جلكىن
 پىريا ژنكان ژ فان ھەردو رەنگانە و ئەف رەنگە، د ھۆزانىن كوردى و
 فۆلكورى كوردى دا مشە بكار ھاتىنە.

تەقن و وینی ئەخلاقی یی كوردان

ب شىۋەكى گىشتى، كارپىن دەستى نە كارپىن وان كەسانە يىپىن كو بۆ
 بۆراندنا ژيارا رۆژانە ل جەھكى ب تىنى بنەجھ بىن، بەلكو ئەو بۆ
 قەدىتەنا چەروانىن باش، مەجبۇور بووينە سالى دو جارا ھەمى
 دەھمەن و بلنداھيىن چىايىن بەرز و دۆل و نھالين كويرين ھەريما
 بەرفرەھا خوە بپيقتن. ھەرچەندە ئەف خەلكە بۆ بەردەوامى دان ب
 ژيانا خوە، گرئىدايى ئاخ و ئاف و گيا و گەرما و سەرمايا وارى خوە
 بووينە، ئى ئەف گرئىدانە نەبوويە ئەگەرى ھندى كو ئەو د دەقەرەكا
 تايبەت دا خۆجھ بىن و وئىرى ب بنەجھا خوە يا ھەردەم بزەنن.

بنەجھ بوون و گرئىدايى بوون ب سەروكانىين سروشتى يىپىن
 دەقەرەكى، گيانى ليگەريان و لدويقچوونى و ھيژا گەريان و سەيرانان
 ژ مرؤقى دستينت.. و ئەوى ژ ھەمى جوانيىن وەلاتى بى بەھر دكت و
 كارتىكرنى ل وى و دەرروونى وى دكت.. و باوهرى ب خوەبوونى ل نك
 لاواز دكت، ھەتا دگەھتە وى ئاستى، كو مرؤف ژ بلى جھى خوە، ل
 ھەمى جھين دى ھەست ب ترسيانى بكت. د ژيانەكا ھۆسا يا بەرتەنگ
 دا، ھەرچەندە ھيژا نوپكرنا مرؤقى، چەند بەرامبەر مقاي ژ سروشتى
 وەردگرت، ئى د ھەمان دەم دا چيكرنا ھەر تىشتەكى ب وان كەرەستين
 ل بەردەست دى ژ قالبى نوپكرنى دەرکەفت و د قالبى عەدەتى دا دى
 پيقتكى كت(ئانكو ب بۆرينا دەمى ئەو كارى نوى دى بتە كارەكى
 ئاسايى). و ئەف باوهرىيە دى چتە د ناخى جفاكيى مرؤقى دا و ئەو
 كەسپىن كو د چوارچووفى (مال، گوند و باژيرى) دا مەزن دىن، فيرى

كۆسپ و ئاستەنگىن جفاكى دبن و ئىدى چو تشت بۆ وان نابنە كۆسپ و تەگەرە.

ژيان ل دەشتى يان ل سەر بانين بەرين چىاى، حەژىكرنا مرۆقى بۆ ئازادىي نەمر دكت. دەمى مرۆف حەز بكت ديمەنن نويت و رەنگىنتر ببىنت، پىدفيە قەيد و زنجيران بشكىنت و نەچت بن بارى چو ھىزان، ئەف چەندە زى ژ سەخلەتەن سەرەكى يىن كوردانە. ئەف راستىە گەلەك رۆژھەلاتناس و مېژوونفيسان د پەرتووكين خوە دا دانە دياركرن، ھەرەكى (زەينەفۆن) دىيژت:

(نە كوردان شاهاتيا ئەردەشپرى دەست دريژ ل سەر خوە پەسەند كر و نە ژى ئامادە بوون بچنە بن دەستەھلاتا ئەرمەنستانى).
د ولاتى تەفتين كوردى دا ژى، قەيد و بەند نينن. چو تەفنەك ل بەر تەفنەكى دى نەھاتىە چيكرن. نەخشين وەكى ريكيڤ پرى ئاستەنگ و دژوارين كويستانا، تير چەپ و چوپر و زفرن و ھەستين مرۆقى كو تيرا دەرباز بووينە و بووينە نەخشى جانى وان، ب فۆرمەكى ئازاد ھاتينە نيشاندان.

موزيڪ و تهڤنڪهرا ڪورد

پشكەك ژ دەزگەھى ھەرەسكرنى يى پىرانيا گيانەوهران (ژ لىف و نكلى بگرە تا دگەھتە دورپانا ناى و مەرىيى) و دگەلدا ئەندامىن ھەناسەكيشانى، سەرەراى كارى خوە يى سەرەكى، شيانين ھەين دەنگى ژى ژ خوە بينن. ھەمى گياندارين كو ب دەفى دەنگى ژ خوە دئينن، ب رەنگەكى ئاوازان ليددەن؛ ئاوازين (كنارى، بلبىل، قىژقلانك، بوم، دىكل، كەر، ھىستز، ھەسپ، نەھنگ، گورگ و شير) ھندەك نموونەنە، كو بو مە نە د غەرىبن. ئەف ئاوازه، ژ ئاليەكى فە رىكا پەيوەندىيا كت كتا وانە دگەل ھەفرەنگى وان، و ژ ئاليەكى دىقە، دياركرنا شيانين سروشتى يين وانە.. دياركرنا ھەبوونا وانە.. و چىدبىت نيشاندانا ئەفەين يان كەربقەبوونا وان بت، لى ھەر چ بت، بىژەرين سەرھاتىين دەروونى وانە.

بىگومان، د ژيانى دا، دەنگ بەرى پەيىقى ھەبوويه و ھزرا مرؤقى بەرى بچت و ل تىپ و واژەيان بگەرييت، مينا پىرانيا گيانەوهران، يان ژى ھىژ ژ وان پيشكەتيتز، ب تنى ب ئاوازان نەيىين دەروونى خوە ستراندينە، و چو گومان د وى چەندى دا نينە،كو گەلەك ئاواز بەرى ئىكەمىن زمان ھەبووينە. وى دەمى، ھندەك دەنگ ژ سەرەتاييترين فؤرمىن دەزگەھى ئاخفتنى پىك دەاتن. دياربوونا فان دەنگان ل جەم مرؤقى ژ نشكەكى فە بوو و ژ فىك كەفتنا دو لىشان يان سەرى ئەزمانى و ددانا يان ئەزمانى و پەحنكا دەفى و... پىت و ديار بوون و دەملدەست مرؤقى ئەو دەنگ د بىردانكا خوە دا پاراستن

بەردەوام ب كار ئينان.

ب پيشكەتەنا ئاخفتنى و پەيوەندىيا ھەزەران، خانىن مەژى ژى ريكەكا تەكووزتر(كاملتر) گرتە بەر سىنگى خوہ.

پەيقى، ژ بلى بەھايى خوہ يى بنەرەتى و ئەدەبى، ئافاھىيەكى ئاوازدار يى ھەى و ئەف ئاوازە ژى، ھەردو دەزگەھىن ھەناسەيى و ئاخفتنى يىن داينى. دەمى پەيشەك جەھى خوہ د سترانەكى دا دبىنت، ئەگەرى وئ قەدگەرەت بو پەيوەندىيا ميژووويا نيقبەرا وان دا، كو ئەف پەيوەندىيە ژ ئەنجامى ھەيوونا (ئاواز) يە. ل فيرەيە كو ديار دبت ھىچ ئاواز يان موزىكەك ملكى نەتەوہەيەكى وەكى (فارس، كورد، عەرەب و تورك و....) نينە؛ چونكى ئەم ھەر يى دىژين ئاواز و مە گۆت ژى، كو ئاواز ژ ھەر پەيشەك و زمانەكى گەلەك دىرينترە؛ لەو دئ بيژينەفە: ئاواز، ئاوازە، و بەرى ھەمى نەتەوہ و زمانان ھەبوويە و بو نمونە ئاوازا (كورى و فارسى) ب پەيف يان زمانى سترانى ژيك ناھيتە جوداگرن؛ بەلكو ھەمى تستان پەيوەندى ب ھەستين دەروونى يىن مروقى فە ھەنە و ئەف دەروونە ژى، يى ل ژير كارىگەريا ژيار و ژىنگەھ و دروما خودانى خوہفە و ئەفەنە كو ستيلى ئاوازەكا كوردين كويستانا ژ عەرەبين بيابانا جياواز دكەت.

من د پيشگوتنا پەرتووكا خوہ (ئاميرين موزىكى يىن كوردى) دا باسى ئاخفتنەكا ب بەھا يا خانما موزىكناسا كورد (جەمىلە جەليل) كرىوو و ل فيرە ژى دئ ھەمان پەيف دوبارە كەمەفە(وەرگير)، كو:

(ئاواز كوردى،

رەنگفەدانى ئاھەنگدەرا ئاخا رەنگىنا كوردستانى يە.

ما

مىشىنا رويبار و كانيا

خىشىنا بەلگىن دار چنارا

فىزىنا ھەربايى كىلىين بلند

چىك چىكا فرندا

كار كارا بەرخ و ميا

زىمارا پەز كويىيا

دەنگى سەين ھەسپىن سويارچاكا

ھەوارا بافكالىن مە و

نرپىنا ەگىد و مىرخاسا

نە ھەمان دىرۇكا زىندى يا كوردانە؟)

بەربەلافىبونا جفاكى ب شىۋەيەكى بەردەوام، بوويە

ئەگەرى دويىر كەفتنا مرۇفى ز سەروكانيا ئىلھاما وى و بوويە ئەگەرى

بەرزبونا خەسلەتەن شەنگستەيىن وىنەى و دەنگى. بابەتى ھۆزانى

چو كارتىكرن ل ئاواز سترانا كوردى د دەستگاہىن موزىكى يىن كوردى

دا، ەكى: (لاۋزە، ھەيران، قەتار، بەيت، سىياچەمانە، ھۆرە، ئەللا

وھىسى، بالۆرە و لاواندەنەوھ(پىگۆتن)) نەكرىيە، و ب ھىچ رەنگەكى مرؤف نەشىت د ئاوازا كوردى دا ل (پەيىف)ان بگەرييت. خوە نۆكە ژى ھندەك پارچە موزىكىن رەسەنن كوردى يين ھەين، كو ب تنى ب ئاميرەكى موزىكى وەكى (تەمبوور يان بلوول)ى دەيتە ليدان. ل فيرە مەبەست ئەوھ كو پيشتر ئاواز ھاتىيە دانان بەس بو ئاوازي و بىي كو بابەتى ھەلبەستەكى د گۆرى دا ھەبت و پاشى ب گەلەك دەمان، سترانبيزان بو خوە ھەلبەست فەھاندینە و ئىخستینە د قالبى وان ئاوازان دا. ھەلبەت دەمى ھەلبەست ژى دەيتە چيكرن، ژ بلى كو ھەلبەستقان پيدفى پەيفانە، د ھەمان دەم دا پيدفى ئاوازەكى يە ژى، و شاعرین كلاسكىن كوردى ژ بلى كو ئەف ئاوازه ل بەر چاف وەرگرتینە، ھندەك پەيىف ژى ب كار ئىناينە كو ئەو ب خوە خوەدى كيش و ئاوازهكا تايبەتینە، بو نموونە د فى چوارينا شاعرى مەزنى كورد (مەلايى جزيرى) دا، كو سەرەتا دەمى كەسەك فى چوارينى بخوينت وەسا ھزر دكەت يى ب دەفى ئاوازەكى ليددەت و بەرى ھزرى د بابەتى ھەلبەستى دا بکەت، ھەول ددەت ب دروستى لدويىف ریتەم و كيشا نۆتىن موزىكى يين ھەلبەستى بچت:

يەنگى تە ژ شەنگى ب درەنگى وە كشاندىن

سەد تير و خەدەنگى ب چ رەنگى تە وەشاندىن

سەر پەنجە ب ئەشكەنجە تە وەك غونچە لئاندىن

ھەستى وە ب مەستى ل مە فيرا ھەرشاندىن

ئەفە نموونەيە د ھەلبەستەين ھەلبەستەين كورد دا د مشەنە، ئى

دا بىينىن كا قەگۆلەرەين بىيانى سەبارەت ئاوازا كوردى چ دىيژن؟

(مار) دىيژت: "ھەمى گەريدە سەبارەت ئاوازا كوردى و شور و
 حالى وئ ھەفرەئىنە و دىيژن: ھندەك ئاواز ب شىوازي كۆرس دەينە
 خواندن، يان ھندەك دسترن و يين دى ئى قەدگيرن، بۆ نموونە ئاوازين
 دروينى، كو سەبارەت شيرين و فەرھادى نە، چەند دىرەكەين
 ھەلبەستەكا (تاس)ى* دئىنتە بىرا مرؤفى، كو كەلەكفانين (قەنيز)ى
 وان دخوينن".

(بلاو) دىيژت: "ھەژارتەين عەشەيرەين كوردان، ژ لايى ئاواز و
 سترانان قە زيەدە د زەنگينن". و پاشى بەردەوامىي ب ئاخفتنا خوە
 ددت و دىيژت: "عەمەر ئاغايى سترانبيژ ل (ديادين)، ھندەك ئاوازين
 جۆراوجۆر دخواندن، كو ژ سەليقا گۆتتا وى خويا بوو ئەو زيەدە د
 رامانا شعري گەھشتىە و زيەدە ب ھەست و ژ دل سترانا خوە دگۆت".

(ليارد) د پەرتووگا خوە (نەينەوا و كافلين وئ) دا ل دۆر شعر و
 موزىكا كوردەين ئىزدى دىيژت: "ئاوازين وان ل سەر گۆري (شىخادى)
 بەرفرەھ و خەمەليخ بوو. من ل ھەمى تەمەنى خوە چو جارا گوھ ل

* تاس: شاعرەكى ئىتالى بوو و ل سالىن (١٥٤٤-١٥٩٥) زايىنى دۇيا. ئەو رىكخەر و قەھىنەري
 ھەلبەستەين سترانكى و شورەشگىرى بوو، و ل ژېر نازار و ئەشكەنجا مەزنى دېرى قە دىن
 بوو و پاشى مر.

ئاوازەكى نەبوويە، كو ھندى فان ئاوازن كارتىكەر و د ھەمان دەم دا خوش بن. ئاوازيں بلووى ب شىوازهكى ريخستى دگەل دەنگى ژن و ميران تىكەل دبوو و ھندەك جارن ئەف ئاوازا خەمگين ب دەنگى گۆرمينا داھۆل و سنجان* دەھاتە برين".

(مىلينگن) د پەرتووكا خوە دا (ژيانا بەدەوى د ناف كوردان دا) باسى جقاتەكا شەرکەرین پير و گەنجين ھۆزەكا كوردا دكت و دبیژت: "ژ نشكىفە چەند دەنگان دەست ب خواندنا كۆمەكا ئاوازيں دلشەكەرین كوردى كر، كو ژ جۆرى ئاوازيں دلدارى بوون. ھىدى ھىدى كو مەنجەلا ھەستين ئەفیندارين ھەلبەست و ئاوازی دكەلى، رەنگ و روخسار و چاف و دەفین وان زى دەھاتنە گوھۆرين و رووى وان دچوو د قالبى روخسارى ئەفینداران دا". و پاشى پیفە دچت و دبیژت: "ئاوازهك ژ وان كارتىكەرەكا ھند ب ھیز كرە سەر ھزرا من يا موزىكناس، كو ھەتا دەمەكى دریز ژ بيرا من نەچوو و ئەز فير ببووم وى ئاوازی ب تام و چيزەكا تايبەتى بو خوە بیژم".

* سنج: نامرەككۆموزىكى يى لەشكەرى يە، وەكى دو قەپاخين قازانانە و پتریا جارن ژ سفرى دەینە چىكرن. شىوازی لیدانا وى زى، سنجلیدەر ھەردو قوپاخان ب ریتەكا تايبەت لیک دەمت.

بزقینین ھەقکیشین تەقنا

سەما گشتى تىزىم تىزىم ھەبىونى يە و بەرى پەيدا بوونا مروفى، نەينى يا پەيوەندى يا ھەمى ئافەرىدا بوو. زفرىنا ئەردى، بزفرىنا ھەيفى و ھەمى ستىرىن دى يىن د گەردوونى دا، چوونا جوونا ستىرىن ب دويىك، گۆفەندا مەزنا كۆما رۆزى و رىكا كادزا، سەمايا بالەيا ھوپرىكىن ئەتۆمى... ئەفە ھەمى خوەدى سىستەمەكى بزفرىنا ھەفكىش. بىي فان سەمايا، پەيوەندىيا ژياندارا وان، و باشتر بىزىن ب رەنگەكى گشتى ژيان و كەرەستە نەدبوون و بەردەوامى پى نەدھاتە دان؛ چونكى سەما چەفەنگى ھەبوون و مانى يە. ئەف چەفەنگە يى د رىيا شىنبوونا گىياى دا، يى ل سەر رىكا فرىنا حاجىرەشكان و د كەلواشى فلامىنگوئى دا خوە دىار دكت.

سەمايا مروفى، نە ژ ئەنجامى رىكلامىن وەلاتىن رۆزئافا و سەتەلايتانە، بەلكو گەلەك ژ سەتەلايت و رىكلام و ھەتتا ئۆل و مەزھەبان ژى، كەفئارتەرە. بەل، ئەف سەمايە يا ل نك ھەمى خانىن پىكەينەرىن لەشى مروفى ھەي. پەيوەندىيا گەھا، ئافاھىي ھەستىيا، پىكەياتى زەفلەكا و سىستەمى (عصبى) يى پەيكەرى مروفى، ھەمىيان فىكرا بزافەكا ھەفكىش يا دايە كەلواشى مروفى.

سەما، ھونەرى وەكەھفىي يە د ناشبەرا (كۆما رۆزى، ئەردى، مروفى، خەزالى، فلامىنگوئى، ماسى، بەكتىيايى و ئلكترۆنى) دا. سەما دىاربوونا ھەستا ھەر كەرەستەكى يە.

چ دەمى ژ دويرفە ل گۆفەندەكا كوردى مېزە بكين، دى

خەلەكەكا نیف بازنەیی یا رەشەلەك بینین، كو مرۆف وە ھزر دكت ئەفە دو فۆرم و تەخلیتن(ئیک ژن و ئیک زەلام)، ئی ھەگەر مرۆف ژ نیزیکتر فە ل وان بنیپرت، دی ھەست ب تیھنا زیدە یا بزفینا فان فۆرم و تەخلیتین ب کۆمەل کت. دەمی مرۆف سەحەتە مل و سەری ھەژھەژۆکی سەماکەران، جیاوازی بەژنا ژن و زەلامان، زیگزاگەکا لفلۆك چیدکت، کو یی بدویف دەستمالکا د دەستی سەرچەمکی گۆفەندی دا دچن.

دەمی ژنك لەشی خوە یی نەرم دلقلینن، فۆرمی جلیکین وان یی وەکی پیلا، دفرتە ئەسمانا و وەك ھەوای ل دۆر وان ب خوە دزفرت و ل سەر جلی، گولستانەکی ژ دەھەا رەنگان چیدکت و تیشکین ھەر رەنگەکی وەکی پەلاتینکەکی ل دۆر ژنی دزفرت.

کەزیین فەھانیدیین کچکین کەیفخوہشیین کوردا، بەروفاژی سەمتا گۆفەندی، ئەو ژی ل دۆر روی و گەردەنا وان دزفرت و ب نەرمی دکەفە سەمای. مرۆف دشییت فی روی گەش و شادی ھەر کچکەکی یان ژنکەکی، د ناف سیمایی ترش و ئەنی گرییی دو زەلامان را ببینت(چونکی گۆفەند یا رەشەلەكە و ھەر کچکەك یا د نافبەرا دو زەلامان دا، یان ھەر زەلامەك یی د نافبەرا دو ژنكان دا).

سەمایا کوردی، شانویەكە ژ دەروونی مرۆفی کورد، کو ل دەھمەنا دەشت و چیا ب ئازادی وەرار کریە و ریسیا سەرۆشتەکی پاك د ناخی وی دا جیگیر بوویە.

سەمايا كوردى، نیشانەدەرا ئارەزوو و ئىش و وینى ئاشكەرايى چارەنقىسى مللەتەكى يە، كو د ھەريما دەستنىشانكريا خوە دا، دەست د نأف دەستين دار و كانى و چپاي دا ژياینه و نه دەستدریژيا بيانان ل سەر ئاھا خوە يا پيرۆز قەبوول كرينه و نه ژى ھزرا دەستدریژيى بۆ ئاھا كەسانين دى كرينه.

سەمايا كوردى، پەراستنا ئەقیندارانەيا پەردەيین رەنگینین ئەسمانى، نھالین ب چەپ و چوپر و پرى دار و ئاف، ھزاران گولین رەنگاورەنگ و دیمەنین بەرفرەھين ئاھا رەنگين و چپايین سەربەرزه، كو ل پشت ھەفدو راوہستاینه.

سەما كوردى، ئاوازا جادوویی يا وان نەخس و رەنگ و ئەندامانە، كو چیرۆكا گولا، بالندا، پەز كویقى يا، شینكاتیى، بەفرى و ناگرى، د سینگی خوە دا ھەواندینە و ھەباندینە.

سەما كوردى، گیانی ھندەك مرۆفانە، كو میژوويا ژيانا خوە ب ستران و ئاواز قەدگيرن، يان د نأف تەقنن خوە دا دنەخشین.

سەمايا كوردى، وەلاتەكى ئازادبووی و ئازاد ماپە، كو تیدا ژن و زەلام، بیى كو مرۆفین پلە ئیکین ھەفدو بن، دەستا دكەنە د دەستين ھەفدا و كچا گولبەرگین پاكین كچینی یین خوە ب سەرفرازی پاراستینە.

سەمايا كوردى، ئۆلى ھەردەمی و نەمرى میژوو و فەرھەنگ و ناسناما مللەتى كوردە.. ئۆلەك كو پیر و گەنج و زارۆك و ھەر كەسەك

ل ھەر پاىيە و پلەيەكى، خانەدان و كرمانج، ھەيى و ھەزار، ئۆلدار و
فېرخواز، دەرويش و سالك و زاھد، و ھەر كەسى بشيىت ل سەر پيىن
خوھ رابوھستت، تىدا پشكدارە.

جهي ٽنا ڪورد وهڪ نافرندا تهقنا

جھۆ ژنا كورد وەك ئافرندا تەقنن كوردی و دایك و پەروەردەكەرا زەلامن كورد، ب فی رنگی بوویە، كو وانه و ئەزموونن تەحل و شرینن كو ب دریزاھیا میژوووی ژ سروش و مەرجن جفاکی یین ژیارا مللەتی كورد دیتی، د ناف فریت و ئەفۆكین تەقنن خوە دا راجاندینە و تیکەلی گیان و میرانی یا زەلامان کرینە.

ژنا كورد وەك دایكەك ب رنگی خورسکی (غریزی) یا ب سەر ھەلبووی، كو ژین ل سەر جیایان، زەلامن میرخاس و ب ھیز و شەركەر دقنن. زەلامن كو گیان ل سەر دەست بن، چ ل وی دەمی كو سەرا ئەقین و دلینی یین مرؤفایەتی، دەست د ناف دەستین كچكین جوان دا گوڤەندی دكن، و چ وی دەمی كو پشتا خوە ب پشتا چیا فەدین و وەکی وان جیایان موكوم و خۆراگر رادووستن و ل ھەمبەر دەستریژیان خوەگوڤریكەر دبن، و ئاھا ئەف ژنن كوردن، كو د دیمەنن تەقنن خوە دا، نھینی یا رینج، ترس، شەر، كوچ، ئاگر، ئەقین، مرن و خوەگوڤریكرنی دنەخشین و میژوويا مللەتی خوە ل سەر تەقنن بی پینن، ل پری رویدانن خوە درینن.

ژنا كورد ل مەیدانەكا دی، ھەقزین و ھەف ژیارا زەلامی یە و سیمایی ئافەریدەكا رەزیل و پەریشان نینە.. بی ھەست و كیم ئاقل نینە.. نە ل ژیر فەرمانا زەلامی یە و نە مەجبوورە دەستوورین زەلامان، بقیت و نەقیت پەسەند بکەت.. د گوڤەند و ژیانن دا بی وی ب پی زەلامی فە گریدایە و د ھەردو بیافان دا دشیت سەرچەمك و

رێبەر بت. پاراستنا نامویسا وئ یا د دەستئ وئ بخوہ دا.. گیلۆ زەلامی هیچ رۆلەك نینە د ھەلبژارتنا فۆرم یان رەنگئ جلکین وئ دا.. کەسئ ل سەر فەر نەگریە دا مەستور و راپیچای بت، بەلکو شەرمینی و ھەیاداریا وئ، ئەو فێر کریە کو خوہپاریز بت.

ژنا کورد وەکی زەلامئ خوہ، ب دەستئ وئ یە کو پەییوەندیین ھەفالیینی دگەل جفاکئ خوہ گریبەت. ژن و میڕ، جیران و ھەفسویین خوہ ب خویشک و برا و ھەفالیین خوہ دزانن و ریکئ ددەنە ھەفدو، کو دگەل ئیک باخفن و ل دەمئ تەنگافیان ل ھەوارا ھەفدو بچن.

ژنن بژارە و خوہدی ئەزموون د جفاکئ کوردی دا جھئ خوہ ل پلین بلند دگرن و د گەلەك ھەلکەفتین تاییبەت دا، پرسیار ب وان ژى دەیتە کرن. ئەف جۆرە ژنە د ناف کوردان دا د مشەنە و نافداریا وان دگەھتە جیلین پستی وان ژى.. نە تنئ ئەفە، بەلکو کورپن وان ژى ب نافئ دایکین خوہ دەینە نیاسین.

ئالبوما تەقنىي رەسەنىي كوردى
دگەل شروڧە كرنە كا كورت

ھندەك جارا باشتە مەرۇف ھىچ ئاخفتنەكى دەربارەى وینەپەكى
نەبېژت، داکو رویدانا بەرفرەھا د نافر وى وینەى دا، د چەند
پەيقەكین ب تنى دا كورت نەبت، لى ل قیرە ئەز ب فەر دینم خوە
د سنورى چەند پەيقەكان دا دۆرپېچ بکەم.
د فى ئالبومى دا من وینى دەھ تەفنان ئیناینە خوار، و ھەمى رەش و
سپى نە، لى ھندەك ژ وان كو ئەم پیدفى رەنگینیا وان بووین، من ل
پشتا جلدی فى پەرتووکی جیداینە، ھىقیدارم دەمى ئەم باسى رەنگین
وان تەفنا دکین، خواندەفانى ھىژا ل بەرگی داویى یى فى پەرتووکی
بنیپرت.

وینى ژمارە (۱)

د فى تەقنى دا، ئەف ھەمى فۆرمىن مشاركى(دداندار)، ھەمان چەپ و چوپر و بەرزى و بلندى يېن سروشتى زفرى كوردستانى نە، ئەفە ژ لايەكى فە و ژ لايەكى دىفە ھىمايى چارەنقىسى نە ئاسايى و پرى شەرى كوردانە.. ھىمايى شەرەنىخا بەردەواما مروقى يە د مەيدانا ميژوويى دا؛ چونكى مروف ئىك ھىلا نەرم و چەمياى ب تنى ژى نابىنت، واتە مروف ئارامى و تەناھىى نابىنت.

ئەرى ئەفە چ ولاتەكە؟ و ئەف ھەمى نەخشىن گونەھكار و برىندار، چەوا تىكەلى ھەف بووینە؟ كيژ ھىزا دەروونى و چ ھەستەكى ئەو دانايىنە ب رەخ ئىك فە؟ و چەوا ئەو ھىز و ھەست ب ھەفرا ئىخستىنە د ناف ئىك ئاواز دا؟ باشە ئەو چ سترانى دبىژن؟ ما ئەف نەخشە چەفەنگى كيژ پىرۇزيانن؟

جهی راجاندنی: کوردستانا ئیرانی

میژوو راجاندنی: ۱۹۱۰ زایینی

قه‌باره: ۱۱۹ × ۲۹۲ سه‌نتیمه‌تر

وینی ژماره (٢)

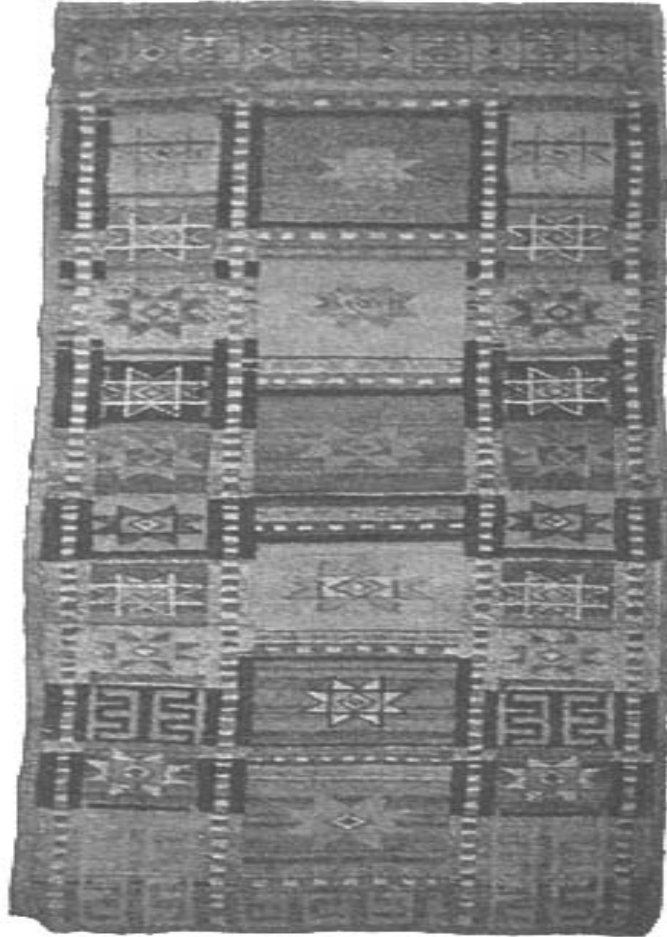
د فی تەفنی دا، سەرەتا مروف سى ریزین ستوونی دبیت، کو ھەر سى ریز ب سى ھیلین رەشین پرت پرت ژیک دەینە فافارتن. د ھەر ریزەکی دا چەند چوارگوشە و سیگوشە دەینە دیتن، کو نه ھندی نیکن و ب تایبەتی جیاوازی رەنگی وان، رەنگاورەنگیەکا جوانتر یا دایە تەفنی.

نەخشەکی سەرەکی رۆل یی د فی تەفنی دا دیتی، ئەو ژى ستیرا ھەشت پەرە، کو ئەف نەخشە د پراڤیا تەفن و مەحفویرین كوردی دا دەیتە دیتن، کو ئەو ژى چەفەنگی مەر و خوشەویستی یە و ھندەك جارا ژى سیمبۆلی ئاگری یە.

جهی راجاندنی: ده‌قهره مزویری (بارزانی)، کوردستانا عیراقی

میژووا راجاندنی: ۱۹۴۰ زایینی

قه‌باره: ۱۰۴ × ۲۵۶ سه‌نتیمه‌تر

وینى ژمارە (۳)

حەفت ھیلین پان و ئاسۆی سەمتا ستونكى يا فى تەفنى يا گوھارتى و تەفن یی کریه شەش پارچە، کو ئەف شەش پارچە یە پەردین شەشکانە یین ئەفسانا جوھییان دئینتە بیرا مرؤفی، دەما دبیزن خودی جیھان یا د شەش رۆژان دا ب دویمایى ئینای.

ل سەر نەخشی، دو فورم مینا مینا پیتین (S , X) یین ئنگلیزی دەینە دیتن، کو هاریکارن بو رەقساندنا نیرینا مرؤفی. و ل سەر و بنین فان ھیلین پان، ھندەك ھیلین زرافترین مشارکی دەینە دیتن، کو دى بیژی ئەو ژى ئامیرین موزیکى نە و پتر هاریکارن بو قى سیمفونىی (بو رەقساندنا نیرینا چافان).

ديسان فورمىن چوارگۆشە و سیگۆشە و فورمىن پر چەپ و چوپر، دیمەنى تەفنى وەكى سەمایەكى و شانۆیەكا موزیکى يا خەملاندی، کو مرؤف دشیت د نافر گۆھداریا دەنگى ئامیرین موزیکى یین كوردی بکەت.

جھۆ راجاندنى: ھەولير

ميژووا راجاندنى: ۱۹۳۵ زاييني

قەبارە: ۲۰۰ × ۹۰ سەنتيمەتر

وینى ژماره (٤)

ئەف نەخشە گەلەك وەكى خەتيرى دەيتە بەرچاڧ، كو پەيوەنديەكا
كەقنار يا دگەل بىر و باوهرين كوردان ھەى. كەرنەقائى شادى نەخشين
ھويرين رەنگين ل ھەمى تەفنى، گروڧى پەيوەنديا ھزرا تەفنگەرئ يە
دگەل جەژن و رى و رەسمين سەرورەيى.

رەنگى تاريى تەفنى و خالين روناھى د ناف دا، بىرا مروڧى ل شەفەكا
تارى دنينت، كو روناھيا چراكان د ناف وى تارياتىي را نارونگ بدەت.

جەڤ راجاندنئ: دەقەرە ھەركیان ل كوردستانا عیراقئ

میژووا راجاندنئ: ۱۹۴۰ زایینی

قەبارە: ۲۲۶ × ۹۱ سەنتیمەتر

وینى ژمارە (۵)

ئەف تەقنە ئىك ژ وان نمونانە، كو ژ بەر سەمتا ئاسۆيى يا فۆرمى وئ
و سىبارەبوونا رەنگى شىن، بىرا مروقى ل ئافا رەوان دئىنت.
فۆرمىن ھوپر ژى، كو ب رەنگىن ژ ھەف جىاواز د نافا دا دەينە دىتن،
وھكى ماسيانە، كو ل رىكىن رىكخستى د بەلاقن.
ھەرچەندە سىبارەبوونا فۆرمان د نەخشىن كوردى دا زىدە ب بەرچاف
دكەفن، لى مروف ب زەحمەت دشىت بىژت، كو ھندەك ژ وان پەيوەندى
يا ب باوهرىين سىكانەيىن زەردەشت پىغەمبەرى ھەين.

جہی راجاندنی: باکوری باژیری موپسل

میژووا راجاندنی: ۱۹۵۰ زایینی

قہ بارہ: ۱۴۳ × ۲۱۰ سہنتیمہتر

وینى ژمارە (۶)

دەمى دەوارا ژ گۆڧى دئىننە دەر و دبەنە بەر لىقا دەراقى دا ئاقى
 ڧەخون، ڧى جلى دكەنە بەر، دا لەشى وان يى خوهداى سار نەبت و
 ئىش نەگرت. ديسان د ھندەك رى و رەسمين تايبەت دا، كو پىدڧى بت
 ھەسپ ژى تىدا رۆلى ببىنت، ئەڧى جلى وەك جلى ڧەرمى دكەنە بەر
 ھەسپى. بۆ نموونە ل ڧان ھەردو رى و رەسمين خوارى:

(۱) گۆڧەندا نافدار ب (ھەلپەركى سوارە): د ڧى گۆڧەندى دا، ھەسپى
 جل دكەن و دخەملىنن و داھۆل و زرنايى ب شىوازەكى تايبەت
 لىدەن و ھەسپ ژى سەمايى دكەت.

(۲) شىنى يا نافدار ب (چەمەرى): ل ڧى شىنىى ژى، ديسان ھەسپى
 جل دكەن و جلكين كەسى مرى دگەل پارچەكا پەرۆكى رەنگ
 نىلى(شىنى تارى) دھافىژنە پشت و ستويى ھەسپى، و د دەمەكى دا كو
 ئاوازەكا خەمگين ب داھۆل و زرنايى لىدەن، ئەو ھەسپ ل بەراھيا
 تازىكەران بەر ب گۆڧستانى ڧە دچن.

ئەڧ رى و رەسمە نوکە ژى ھىشتا ل دەڧەرا كەرمەشانى دەيتە پەيرەو
 كرن. و لدويڧ گۆتتا چەندىن كەسىن خەلكى دەڧەرى؛ ھندەك ژ
 ھەسپين رەسەن د ڧان رى و رەسمان دا رۆندكان ديارينن! نەخشى ڧى
 تەڧنى و جوانيا رەنگى ھەسپى و جلكين سويارى تىكەلى ھەڧ دبن و
 جوانيا ڧى تەڧنى، د وى ديمەنى دا چەند بەرامبەر لى دەيت.

جھۆ راجاندنی: سیواس ئاریا، کوردستانا تورکیا

میژووا راجاندنی: ۱۹۴۰ زایینی

قەبارە: ۸۱ × ۱۵۷ سەنتیمەتر

وینى ژمارە (۷)

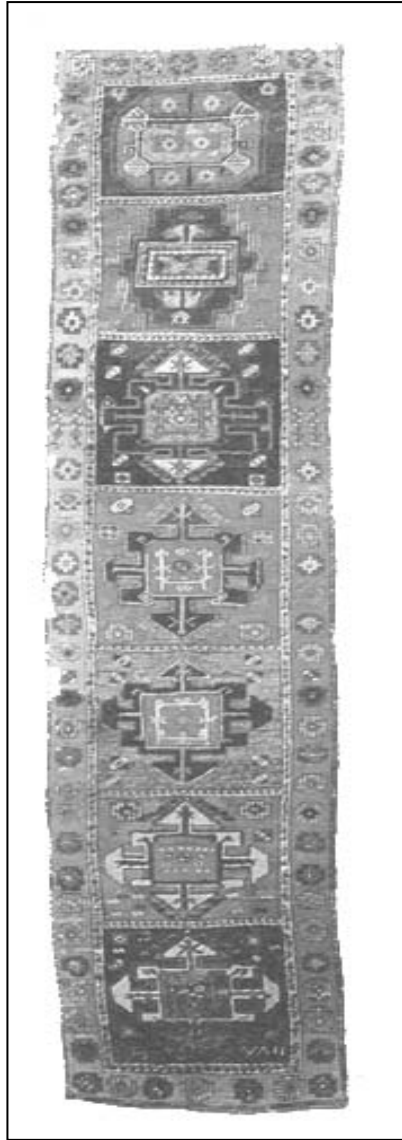
ئەف لاکیشا دریزا حەفت پەردەیی و نەوھکەھف، دفت چ بت؟ ھژمار حەفت، لجم كوردان گەلەك پیرۆزە، ئەرى ھوین دببژن تەفنگەرى ئفیرە مەبەست بی کیژ پیرۆزی بت؛ حەفت باژیرین ئەفینى؟ حەفت قوناغین تەصەوفى؟ حەفت روژین حەفتى؟ حەفتین شادی و شینی و بچویك بوونى؟... یان ژى تەفنگەرى بی ھای ل مەبەستەکا تایبەت ھەبت، ئەف لاکیشەیه راجاندی یە؟ ھەر چ بت و ھەر چەوا بت، مروف دشیت فەكۆلینین تیر و تەسەل ل سەر بکەت.

ھەر وەکی مە گۆتى؛ ئەف لاکیشەیه ژ حەفت پەردا یان حەفت خانەیان پیک دەیت. ژ خاننا دووی و پیھەل، ژ بلی ھندەك گوھورینین سادە، ھەر پینج خانین دی نیزیکی ئیکن و د گەلیك د گونجاینە. دیسان رەنگى سۆر د ھەر سى خانین دویمە و چوارەم و شەشەم دا، و رەنگى رەش ژى د ھەر چوار خانین ئیکەم و سییەم و پینجەم و حەفتەم دا پتر ھاریکارن بو فى لیک نیزیك کرنى و گونجانى. د فى تەفنى دا یازدە رەنگ ھاتینە ب کارئینان، کو سەرەکیترینى وان رەنگا ئەف رەنگەنە: (سپی، رەش، زەر، سۆر، پیقازی، مۆر، کەسک، شینی فەبووی و شینی تارى).

جەي راجاندنى: مەلاتيا، كوردستانا توركيا

مىژووا راجاندنى: ۱۸۶۱ زايىنى

قەبارە: ۹۷ × ۴۰۵ سەنتىمەتر

وینى ژمارە (۸)

سروش، سەروکانیا سەرەكى يا ئىلھاما ھەمى نىگارفانان بوويه و ھەيە و دى مینت، خوە ھەگەر حاشاتی ژى ژ فى راستى بىتە کرن.

د فى تەفنى دا، ھەرچەندە کارتیکرنا راستەوخویا ھۆکارین شەنگستەبیین وینەى و دگەل دا ھەست و ھزرا مرؤفى، وینەپەكى ئىلھام وەرگرتى ژ سروشتى ئىنايە ھەبوونى، لى د ھەمان دەمدا تەفنىكەر ژ سەردەمى خوە بى سەرەتايى بۆرى يە و ژ بەرى ناشكراتر ئەفینا خوە ب سەروکانیا ئىلھاما خوە خویا دكت. ئەف ھەزە د سترانا نوى يا (ل سروشتى فەگەريانى) دا خوە ديار دكت(ئانكو ئەفە يا بوويه بەنىشتى دەفى ھەمى كەسى و فىكرا وەكى سترانان دىژن و دوبارە و سىبارە و چەند بارە دکنەفە، كو زقپن بۆ سروشتى و مفا وەرگرتن ژ وى، كلیلا ھەمى سەرکەفتنايە). ئەف چەندە دى باشتر بۆ مە ديار بت ھەگەر ئەم ب چافەكى كويرتر ل نەخشین فى تەفنى بنپرين. كا سەحکەنە نەخشین وەكى گولا ل ھەر سى ریزین رەخین تەفنى، كو ب رەنگەكى نە بى دى، ژ سروشتى ھاتینە وەرگرتن و ب تەرتیف ل بەرىك داناینە، لى زەفيا نیفا تەفنى ھىشتا ژىك بژالەپە و ریکخستن و لىك نىزىكکرن تیدا ل بەر چاف نەھاتیه وەرگرتن، كو ئەفە ژى بەرھەمى ھەست و ھزرا تەفنىكەرى بچوويه.

جهی راجاندنی: ههولیر
میژوو راجاندنی: ۱۹۲۰ زایینی
قهباره: ۱۲۶ × ۲۰۷ سهنتیمهتر

وینی ژمارە (۹)

ئەفە ژى ئىك ژ وان تەقنن كوردى يىن دى يە، كو سەرنجا مرؤقى رادكئشت. د نىرپنا دەسپىكى دا مرؤف ھزر دكت كو ئەف مەحفویرە وەكى مەحفویرىن ئىرۆيىنە، لى دەمى مرؤف كویرتر لى مېزە دكت مرؤف ھزل تەرتیفا وى یا تاییبەتى دكت.

خەملا ھویر و ھەندەسا ب ھىزا نەخشىن سەرەكیىن فى مەحفویرى، ب وى زەفیا رەش، كو ل دۆرماندۆرى وى زەفیی چارچووفەكى سپى يە، دیمەنەكى موكوم و جوانتر یى دایە مەحفویرى. ھەگەر ئەف چارچووفە راست و راست با، دا زەفیا سى پەردەبیا رەش ژ زەفیا سۆرا مەحفویرى جودا بت، لى ئەو ددانۆكین كو ب شەھرزایى ل كیلەكا چارچووفى سپى ھاتینە دانان، یىن بووینە پرەكا پەيوەندیی د ناڤبەرا ھەردو زەفیی رەش و سۆر دا و ھەردو زەفى تیکھەلكئش کرینە.

جهی راجاندنی: کوردستانا تورکیا
میژووا راجاندنی: ۱۹۰۰ زایینی
قه‌باره: ۴۷ × ۲۴۳ سه‌نتیمه‌تر

وېنى ژمارە (۱۰)

بى گومان كو تەفنىكەرا كورد ل سەرەتاي چەرخى بىستى ناگەھدارى
 وېنەيى ھويى پەرمويچكىن بەفرى نەبوويه! ئەرى پا ئەف نەخشە ژ
 چ تىتى ھاتىە ئىلھام وەرگرتن؟ ديسان نەخشىن رەخىن فى
 مەحفويىرى ژى، كو چو پى نەقىت ئەوان ژى رھ يى د نافر رويدانەكى
 دا ھەي، لى ئەو چ رويدانن و چەوا گەھشتىنە مىشكى تەفنىكەرى؟ ژ
 بۆيى كو ئەم ب سەر بەلىكرنا فان چەفەنگان ھەل بىين، دقىت مە
 گەلەك ژىدەرېن فەكۆلىنېن د فى بوارى دا ھەبن، و ئەف چەندە د فى
 نىف پەرى دا ناگونجىت. لى ھەرچەوا بت، ئەم ھندەك تىستان ژى فىم
 دكىن، وەكى: (فۆرم و نەخشىن فى مەحفويىرى ژ لايى جوړاوجوړى
 فە زىدە د زەنگىنن - ژ لايى تىكەلى و گونجانى فە ب راستى تىستەكى
 سەيرە، كو خوە د مېژوويا نىگار كېشىي دا ژى، ب دژواری مروف دىت
 تىتىن ژ فى رەنگى بىينت - د ھەمى تەفنىن كوردى دا، ئەو جەي كو
 فۆرم مەبەستا سەرەكى بت، رەنگ و راجاندىن خوە ددەنە رەخەكى، و
 ھەگەر مەبەستا سەرەكى رەنگ و راجاندىن بت، ئىدى چو پېويستى ب
 ھۆكارېن دى نىنە.. د فى تەفنى دا ژى، گرنگيا فۆرمى يى بوويه
 ئەگەرى ھندى كو ب تىنى چوار رەنگ رۆلى بىين و ھەلبەت ب فى
 رەنگى تىكەلىي، دارشتنەكا نوى دەيتە گوړى - ديسان د فى تەفنى دا،
 ھزرا تەفنىكەرى ب ئازادى نەخش ھەلبىزارتېنە؛ لەو ئەو نەخش نە د
 گونجايىنە و پىچەكى ژىك د دوپرن.

جھۆ راجاندنۆ: دەفەرا ھەركیان ل كوردستانا عیراقۆ

میژووا راجاندنۆ: ۱۹۱۰ زایینی

قەبارە: ۲۰۸ × ۱۰۷ سەنتیمەتر

ناقەرۆك

- پیشەکیا وەرگیڤری ۵
- پیشەکیا نقیسەری ۱۱
- تایبەتمەندیڤن ئەلەمینیڤن وینەیی یین مەحفویرا ۱۶
- رەنگ ۲۰
- سالۆخدان د ناق تەقنن کوردی دا ۲۵
- سیڤگۆشە و چوارگۆشە د تەقنن کوردی دا ۳۰
- چوارچووڤی تەقنن کوردی ۳۴
- تەقن و سەر وکانیا کو نەخشی تەقنی ژئ دەیتە وەرگرتن ۳۸
- سەر وکانیا میژوووی یا ئافرندا تەقنا ۴۲
- کارتیکرنا سروشتی کوردستانی لسه مرؤفا و تەقنن کوردی ۴۷
- تەقن و وینەیی ئەخلاقی یی کوردان ۵۲
- موزیک و تەقنن کوردی ۵۵
- بزیڤنن ھەفکیڤن تەقنا ۶۲
- جھی ژنا کورد وەك ئافرندا تەقنا ۶۷
- ئالبوما تەقنن رەسەنن کوردی دگەل شروڤەکرنا کورت ۷۰

وہشانین ئیکەتیا نقیسەرین کورد تایئ دەوکی

- (۱) نقيزهك مەستانە ل دۆر گونبەدا جزیری/ فەكۆلین، د. فازل عومەر - ۲۰۰۴
- (۲) خەونین تازی/ ھەلبەست، روخوشی زیقار - ۲۰۰۴
- (۳) ودغەرەك د نھینین دەقی دا/ رەخنە و فەكۆلین، یاسری حەسەنی - ۲۰۰۴
- (۴) بیافی خواندنی/ فەكۆلین، جەلال مستەفا - ۲۰۰۴
- (۵) لېەر دەرازینكا تېكستان/ خواندنی و یژەیی، سەلام بالایی - ۲۰۰۴
- (۶) خواندنگەھا برسیکرنی/ چیرۆك، صدیق حامد - ۲۰۰۴
- (۷) ھزر و دیتن/ ھزر و رەوشەنبیریا گشتی، د. عارف حیتو - ۲۰۰۴
- (۸) چەند ریەك بۆ دەقی/ فەكۆلین، صبیح محمد حسن - ۲۰۰۴
- (۹) بەرپەرەکی وندا ژ ژیاناما سەلیمی ئەسمەری/ چیرۆك، انور محمدطاهر - ۲۰۰۴
- (۱۰) چەند خواندنگەك شیوەکاری/ فەكۆلین، ستار علی - ۲۰۰۵
- (۱۱) ژانین سیناھیی/ رۆمان، تحسین نافشکی - ۲۰۰۵
- (۱۲) قصص من بلاد النرجس، حسن سلیقانی(الطبعة الثانية) - ۲۰۰۵

- ۱۳) گۆتارین رەخنەبى / كۆمەلە وتار، ھۆشەنگ شېخ محمد - ۲۰۰۵
- ۱۴) گەريانەك د ناڧ باغى ئەدەبى كوردى دا، رەشىد فندى - ۲۰۰۵
- ۱۵) سۆتنگەھ / رۆمان، بلند محمد - ۲۰۰۵
- ۱۶) سىياپوشى زىمارى / چىرۆك، د. فازل عمر - ۲۰۰۵
- ۱۷) شانۇيا ھەققەرخ و چەند دىتن / سىيار تىمر - ۲۰۰۵
- ۱۸) فىان د دەمەكى ژاندار دا / رۆمان، محسن عبدالرحمن - ۲۰۰۵
- ۱۹) تەكنىكا ڧەگىرانى د كورته چىرۆكىن (فازل عومەرى) دا / ڧەكۆلېن، نەفيسا ئىسماعىل - ۲۰۰۵
- ۲۰) مىرى و كەڧۆك / چىرۆكىن زارۆكان، د. عبدى حاجى - ۲۰۰۵
- ۲۱) ھەژدە چىشانۆكىن گورگا / چىرۆك، ب: محمد عبدالله (چاپا دووى) - ۲۰۰۵
- ۲۲) روستەمى زالى / ڧلكلور، د. عارف حىتو (چاپا دووى) - ۲۰۰۵
- ۲۳) شەينا جىيايى سىي / چىرۆك، نزار محمد سعید - ۲۰۰۵
- ۲۴) جەمسەرى سىي / كورته چىرۆك، خالد صالح - ۲۰۰۵
- ۲۵) ئەى رۆژ نەچە ئاڧا / پەخشان، سەلام بالايى - ۲۰۰۵
- ۲۶) ژ رەوشەنبىريا كوردى / ڧەكۆلېن - گۆتار، ناجى طە بەروارى - ۲۰۰۵
- ۲۷) زارۆكىن جىھانا ئاشتى و ئاشۆپى / ڧەكۆلېن، ھزرفان عبدالله - ۲۰۰۵
- ۲۸) دھۆك د سەربۇران دا / بىرەوهرى، صدیق حامد - ۲۰۰۵
- ۲۹) جاك درىدا و ھەلوەشاندىن / ڧەكۆلېن، د. فازل عمر - ۲۰۰۵
- ۳۰) داويا شەرقانەكى / رۆمان، عصمت محمد بدل - ۲۰۰۵
- ۳۱) پىلېن رەخنەبى / رەخنە، نعمت الله حامد نەپلى - ۲۰۰۵

۲۲) دەما ھېشتا گيانەوەر دىشان باخفن / چىفانۇكىن مىلى، و: حجى جعفر -

۲۰۰۵

۲۳) بەر ب دەقى خۇمالى / دەق و شروڧەكرن، ئىبراھىم ئەحمەد سمۇ، ۲۰۰۵

۲۴) مېمېتىكىس، ژ ھزركرنى تاكو ئابدېدۇلۇجىيى / د. فازل عمر، ۲۰۰۵

۲۵) كەلتۇر.. ناسىئونالىزم و عەرەبكرن / ڧەكۇلېن، عەبدال نورى، ۲۰۰۵

۲۶) پەيڧىن بى پەردە / ڧەكۇلېنېن رەخنا ئەدەبى، عبدالخالق سولتان، ۲۰۰۵

۲۷) نىستىن د چاڧىن نېرگىزى دا / ھەلبەست، بەشىر مزوىرى، ۲۰۰۵

۲۸) ژ ڧەلسەفا بەرخودانى / ھەلبەست، رەمەزان عىسا، ۲۰۰۵

۲۹) ئەوى دۇى ھەميا / كورته چىرۇك، صبىح محمد حسن، ۲۰۰۵

۴۰) نۇيارگەرى / د. فازل عمر، ۲۰۰۵

۴۱) بىست سال و ئىڧارەك / رۇمان، صبىرى سلىڧانەى، ۲۰۰۵

۴۲) نڧىسىن د نافبەرا نڧىسەرىن خوداوند و لىگەرىان ل ئازادىي / ڧەكۇلېن،

ھۇشەنگ شىخ محمد، ۲۰۰۵

۴۳) ژ چىرۇكىن مىلى يىن فلكلورى / جمىل محمد شىلازى، ۲۰۰۵

۴۴) جواھر المبدىن / مناقشات ادبىه، شاسماعىل بادى، ۲۰۰۵

۴۵) دىمەنېن پەچنى / چىرۇك، كىڧى عارف، ۲۰۰۵

۴۶) تىر ژ كفانا دوھىيىن و بەر تىنە من / ھەلبەست، سەلمان كۇڧلى، ۲۰۰۵

۴۷) كەڧالەكى روىس / ھەلبەست، شوكرى شەھباز، ۲۰۰۵

۴۸) دەولەت و عشقەكا كەڧنار / ھەلبەست، دەىكا دالىيى، ۲۰۰۵

۴۹) شەڧىن بى خەو / ھەلبەست، بەيار باڧى، ۲۰۰۵

- ۵۰) ئازراندا بەندەمانی/ ھزرقان، ۲۰۰۵
- ۵۱) چاخۆ رۆژ دپەیفیت/ ھەلبەست، شەمال ئاکرەیی، ۲۰۰۵
- ۵۲) دوو چەمکین ھافیبوون یاخیبوون/ ئەمین عبدالقادر، ۲۰۰۵
- ۵۳) راستی و تالان، صیحی مراد، ۲۰۰۵
- ۵۴) دەفتەرا بی گونەھی/ ھەلبەست، عبدالرحمن بامەرنی، ۲۰۰۵
- ۵۵) زمان و زمانفانی/ عبدالوھاب خالد، ۲۰۰۵
- ۵۶) ئەفین، خەم و مرن/ ھەلبەست، طیب دەشتانی، ۲۰۰۵
- ۵۷) زیندانا بچویک/ ھەلبەست، عزیز خەمجفین، ۲۰۰۵
- ۵۸) عشق د بەھشتەکا یوتوبیایی دا/ ھەلبەست، مصطفی سلیم، ۲۰۰۵
- ۵۹) ئەزۆ د ھەمیژا ھەناسین تە دا/ چیرۆک، اسماعیل مصطفی، ۲۰۰۶